

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΑΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ - ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΚΥΚΛΑΔΩΝ Α.Ε.

**Οικοτουρισμός και προστασία της φύσης σε νησιωτικές περιοχές.
Η διεθνής εμπειρία – Αναγνώριση καλών πρακτικών ανάπτυξης του
οικοτουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων**

Απρίλιος 2002

Η πλήρης αναφορά στο κείμενο αυτό είναι:

Φωτίου, Στέφανος. 2002. *Οικοτουρισμός και προστασία της φύσης σε νησιωτικές περιοχές. Η διεθνής εμπειρία – Αναγνώριση καλών πρακτικών ανάπτυξης του οικοτουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων*. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας – Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων. 98 σελ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή - Σκοπός της μελέτης	4
Κεφάλαιο 2. Μέθοδος	7
Κεφάλαιο 3. Το εννοιολογικό πλαίσιο	9
Κεφάλαιο 4. Το θεσμικό πλαίσιο	16
Κεφάλαιο 5. Παραδείγματα εφαρμογών οικοτουρισμού	24
Κεφάλαιο 6. Το παρόν και το μέλλον του τουρισμού στις Κυκλάδες	32
Κεφάλαιο 7. Γνωρίσματα των Κυκλάδων που ευνοούν ή δυσκολεύουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού	36
Κεφάλαιο 8. Βασικές αρχές για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού	40
Κεφάλαιο 9. Αναγνώριση καλών πρακτικών	44
Κεφάλαιο 10. Συμπεράσματα – Προτάσεις	59
 Βιβλιογραφία	 63
Παράρτημα 1	65
Παράρτημα 2	75
Παράρτημα 3	95

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων Α.Ε. (ΑΝ.Ε.ΚΥ. Α.Ε) μετά από πρότασή της προς τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων ανέλαβε την πρωτοβουλία εκπόνησης μελέτης για τις δυνατότητες ανάπτυξης του οικοτουρισμού στον Νομό Κυκλάδων. Τον Μάρτιο του 2002 η ΑΝ.Ε.ΚΥ. Α.Ε σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΕΚΒΥ) του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, προχώρησε στην εκπόνηση μελέτης με τίτλο *«Οικοτουρισμός και προστασία της φύσης σε νησιωτικές περιοχές. Η διεθνής εμπειρία – Αναγνώριση καλών πρακτικών ανάπτυξης του οικοτουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων»*. Η μελέτη έχει ως γενικό σκοπό τη δημιουργία του κατάλληλου υποβάθρου ώστε να υποστηριχθεί ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στα νησιά των Κυκλάδων. Η επίτευξη του γενικού σκοπού επιτυγχάνεται με τη σταδιακή επίτευξη ειδικότερων σκοπών οι οποίοι είναι:

1. Η αποσαφήνιση της έννοιας του οικοτουρισμού και η σύνδεσή της με την προστασία της φύσης.
2. Η παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου το οποίο διέπει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή οικοτουριστικών δραστηριοτήτων σε περιοχές προστασίας της φύσης.
3. Η αναφορά παραδειγμάτων από την διεθνή εμπειρία και πρακτική, τα οποία αφορούν εφαρμογή οικοτουριστικών προγραμμάτων σε νησιωτικές περιοχές.
4. Η παρουσίαση των τάσεων εξέλιξης του τουρισμού στις Κυκλάδες.
5. Η αναφορά στα ιδιαίτερα γνωρίσματα των νησιών των Κυκλάδων τα οποία βοηθούν ή δυσκολεύουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.
6. Η καταγραφή των βασικών αρχών για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

7. Η αναγνώριση καλών πρακτικών οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων.

Όπως γίνεται αντιληπτό οι πρώτοι τρεις ειδικοί σκοποί της μελέτης είναι γενικότερου ενδιαφέροντος ενώ οι υπόλοιποι αφορούν αποκλειστικά στα νησιά των Κυκλάδων.

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε με βάση το σκεπτικό ότι αποτελεί την αρχή για τη σύνταξη ενός γενικού σχεδίου (master plan) για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες. Η σύνταξη ενός γενικού σχεδίου για την οικοτουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής υλοποιείται σε τρεις διακριτές φάσεις. Σε πρώτη φάση καθορίζεται και περιγράφεται αναλυτικά **το όραμα** για την περιοχή. Μετά τον καθορισμό του οράματος ακολουθεί η ανάπτυξη του **στρατηγικού σχεδιασμού**. Ο στρατηγικός σχεδιασμός αναφέρεται στον καθορισμό προτεραιοτήτων οι οποίες θα επιτρέψουν την ικανοποίηση του οράματος. Τελική φάση είναι αυτή της σύνταξης του **προγράμματος δράσεων**. Το πρόγραμμα δράσης μετουσιώνει τις προτεραιότητες σε απτές ενέργειες, η υλοποίηση των οποίων θα οδηγήσει στην εφαρμογή της στρατηγικής.

Για να μπορέσει όμως το γενικό σχέδιο να συνταχθεί με βάση το προηγούμενο σκεπτικό πρέπει να βασίζεται σε μία προκαταρκτική μελέτη η οποία θα απαντήσει στο ερώτημα: «είναι η ανάπτυξη του οικοτουρισμού εφικτή και επιθυμητή;» Και αν ναι «ποιοι οι κατευθυντήριοι άξονες σύνταξης ενός γενικού σχεδίου για την οικοανάπτυξη μιας περιοχής;» Απάντηση στα ερωτήματα αυτά έρχεται να δώσει η παρούσα μελέτη η οποία μπορεί από αυτή την άποψη να θεωρηθεί και ως μελέτη

σκοπιμότητας για τη σύνταξη γενικού σχεδίου ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες.

Με βάση τους ανωτέρω ειδικούς σκοπούς, το περίγραμμα της μελέτης έχει ως εξής. Γίνεται αναφορά στη μέθοδο και στις φάσεις εργασίας της μελέτης (κεφάλαιο 2). Ακολουθεί αποσαφήνιση του εννοιολογικού πλαισίου (κεφάλαιο 3) και περιγραφή του θεσμικού πλαισίου που διέπει την ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε περιοχές προστασίας της φύσης (κεφάλαιο 4). Στο πέμπτο κεφάλαιο δίνονται παραδείγματα εφαρμογών οικοτουρισμού σε νησιωτικές περιοχές. Τα πέντε πρώτα κεφάλαια αποτελούν και το Α μέρος της μελέτης. Το Β μέρος αποτελείται από 5 κεφάλαια. Σκιαγραφείται το παρόν και το μέλλον του τουρισμού στις Κυκλάδες (κεφάλαιο 6) και παρουσιάζονται τα ιδιαίτερα γνωρίσματα τα οποία βοηθούν ή δυσκολεύουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε νησιά των Κυκλάδων (κεφάλαιο 7). Σε επόμενο στάδιο παρουσιάζονται οι βασικές αρχές οι οποίες πρέπει να διέπουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού (κεφάλαιο 8) ενώ ακολουθεί η αναγνώριση καλών πρακτικών για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες (κεφάλαιο 9). Η μελέτη ολοκληρώνεται με συμπεράσματα και προτάσεις (κεφάλαιο 10). Παρατίθενται τέλος βιβλιογραφία και τα ανάλογα παραρτήματα.

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

Η παρούσα μελέτη συντάχθηκε με βάση τις ακόλουθες φάσεις εργασίας:

- **Καθορισμός του σκοπού της μελέτης.** Σύμφωνα με τις προκαταρκτικές συζητήσεις μεταξύ ΑΝ.Ε.ΚΥ. Α.Ε. και ΕΚΒΥ, και το συμφωνητικό συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών, καθορίστηκε ο γενικός και οι ειδικοί σκοποί της μελέτης, οι οποίοι παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.
- **Σύνταξη προδιαγραφών.** Οι προδιαγραφές της μελέτης συντάχθηκαν από την ΑΝ.Ε.ΚΥ. Α.Ε. και το ΕΚΒΥ. Οι προδιαγραφές αυτές έλαβαν υπόψη: α) τις προδιαγραφές ανάλογων μελετών από τη διεθνή πείρα, β) το διατιθέμενο χρονικό διάστημα για τη σύνταξη της μελέτης, γ) τους διατιθέμενους οικονομικούς πόρους.
- **Συλλογή στοιχείων.** Η συλλογή στοιχείων βασίστηκε σε βιβλιογραφική επισκόπηση και σε έρευνα στο διαδίκτυο. Ιδιαίτερη θέση στη μελέτη έχουν τα πρόσφατα συμπεράσματα από τα προπαρασκευαστικά συνέδρια τα οποία διοργανώθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2001 με την ευκαιρία του Διεθνούς Έτους Οικοτουρισμού 2002. Το ΕΚΒΥ συμμετείχε σε δύο προπαρασκευαστικά συνέδρια, είχε στη διάθεσή του το σύνολο των συμπερασμάτων όλων των συνεδρίων και συνέταξε (μετά από ανάθεση από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού) το τελικό κείμενο συμπερασμάτων του συνεδρίου το οποίο αφορούσε στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε νησιωτικές περιοχές.
- **Συγγραφή πρώτου σχεδίου της μελέτης.** Τα στοιχεία ταξινομήθηκαν και αποτέλεσαν το υλικό για το πρώτο σχέδιο της μελέτης.

- **Έλεγχος, αναθεώρηση και συγγραφή τελικού κειμένου της μελέτης.**

Ακολουθήθηκαν οι πάγιες διαδικασίες ελέγχου των παραδοτέων του ΕΚΒΥ.

Οι παρατηρήσεις που προέκυψαν από τον έλεγχο της μελέτης περιλήφθηκαν στη δεύτερη έκδοση η οποία αποτέλεσε και το τελικό κείμενο της μελέτης.

3. ΤΟ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο οικοτουρισμός είναι μία έννοια η οποία παρουσιάστηκε στο διεθνές προσκήνιο τα τελευταία 20 έτη. Η χρονική συγκυρία κατά την οποία η έννοια του οικοτουρισμού άρχισε να διαμορφώνεται (δεκαετίες του '80 και '90) χαρακτηρίστηκε από τις γενικότερες προσπάθειες εθνικών και διεθνών θεσμικών φορέων να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα υποβάθμισης του περιβάλλοντος μέσα από το πλαίσιο επίτευξης του σκοπού για αειφόρο ανάπτυξη. Στην έννοια του οικοτουρισμού αποδόθηκαν ευθύς εξαρχής θετικές προεκτάσεις, όπως συμβαίνει άλλωστε και με όλες τις σύνθετες λέξεις οι οποίες έχουν ως πρώτο συνθετικό το πρόθεμα **οικο-** (με εξαίρεση ίσως μερικές αναφορές στις οποίες το πρόθεμα οικο- σχετίζεται με επαχθείς **οικονομικές** υποχρεώσεις). Το γεγονός αυτό συνέβαλλε στο να γίνει ο οικοτουρισμός έννοια που απέκτησε εύκολα τα γνωρίσματα «σήματος – εμβλήματος». Σε όρους αγοράς ο οικοτουρισμός έγινε «σήμα κατατεθέν» όλων όσων ασχολούνται με την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος.

Στον οικοτουρισμό έχουν δοθεί και αδόκιμες ερμηνείες, γεγονός που γίνεται πρόδηλο στις περιπτώσεις όπου η έννοια χρησιμοποιείται για να περιγράψει δραστηριότητες που όχι μόνο δεν έχουν καμία σχέση με τον οικοτουρισμό αλλά, πολύ περισσότερο αντιστρατεύονται βασικές αρχές του.

Η μεγαλύτερη σύγχυση παρουσιάζεται μεταξύ της χρήσης του όρου «οικοτουρισμός» και του όρου «τουρισμός στη φύση». Ο οικοτουρισμός είναι τουρισμός στη φύση αλλά ο τουρισμός στη φύση δεν είναι κατ' ανάγκη οικοτουρισμός. Ο τουρισμός στη φύση περιλαμβάνει όλες εκείνες τις τουριστικές δραστηριότητες οι οποίες εξαρτώνται από τη χρήση στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος σε σχετικά μη αναπτυγμένες

περιοχές. Ο τουρισμός στη φύση περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως το κυνήγι, τις φυσιολατρικές εκδρομές, την ορειβασία, την οδήγηση εκτός δρόμου με ειδικά οχήματα, ακόμα και όταν αυτές οι δραστηριότητες ΔΕΝ ταυτίζονται με τη συνετή χρήση των φυσικών πόρων (Ceballos-Lascurain 1993). Ο τουρισμός στη φύση γνωρίζει μεγάλη άνθηση στις αναπτυσσόμενες χώρες οι οποίες κατά κανόνα διαθέτουν τεράστιο απόθεμα φυσικών πόρων.

Σύμφωνα με τον Eagles (1999) η αγορά του τουρισμού στη φύση κατηγοριοποιείται στα ακόλουθα τέσσερα τμήματα:

- **Οικοτουρισμός.** Περιλαμβάνει ταξίδια τα οποία γίνονται με κύριο κίνητρο την απόκτηση γνώσης για το φυσικό περιβάλλον.
- **Τουρισμός περιπέτειας** (adventure tourism). Σχετίζεται με την προσωπική ικανοποίηση του επισκέπτη η οποία προέρχεται από την αίσθηση «κυριαρχίας στο φυσικό περιβάλλον» μέσω αθλητικών δραστηριοτήτων και περιπετειών. Αποτελεί, με άλλα λόγια άλλη, μορφή της έκφρασης «δαμάζοντας τη φύση»
- **Τουρισμός στην άγρια φύση** (wilderness tourism). Αφορά ταξίδια σε φυσικές περιοχές με μηδαμινή έως ελάχιστη ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα.
- **Κατασκήνωση.** Περιλαμβάνει ασφαλή, οικογενειακά συνήθως, ταξίδια σε περιοχές οι οποίες βρίσκονται στο όριο μεταξύ «πολιτισμού» και άγριας φύσης.

Στην ανωτέρω τμηματοποίηση, ο οικοτουρισμός είναι η κατηγορία η οποία, σύμφωνα με τους ειδικούς της τουριστικής αγοράς (Butler 1980, Eagles 1999, Wight 1999) έχει

τις μεγαλύτερες δυνατότητες ανάπτυξης και προσφοράς κερδών στην τουριστική βιομηχανία.

Ταυτόχρονα, ο οικοτουρισμός έχει αναγνωρισθεί ως δραστηριότητα η οποία μπορεί να συμβάλλει στη διατήρηση της φύσης. Οι λόγοι οι οποίοι οδηγούν στην υιοθέτηση αυτής της άποψης σχετίζονται τόσο με τις συνθήκες ζήτησης τουριστικών προϊόντων όσο και με τις ανάγκες χρηματοδότησης της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. Οι λόγοι αυτοί περιληπτικά είναι οι εξής:

- Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση της ζήτησης για τουριστικούς προορισμούς που εξαρτώνται άμεσα από το φυσικό περιβάλλον.
- Οι διεθνείς συμβάσεις για την αειφόρο ανάπτυξη, τη βιοποικιλότητα και την προστασία του περιβάλλοντος τονίζουν την πρωταρχική ανάγκη για διατήρηση της φύσης.
- Η διατήρηση της φύσης μπορεί να είναι βιώσιμη μόνο αν δεν οδηγεί σε ύφεση την οικονομία των προστατευόμενων περιοχών και των ντόπιων κατοίκων.

Το γεγονός ότι οικοτουρισμός και προστατευόμενες περιοχές συνδέονται στενά έχει καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τους ορισμούς οι οποίοι έχουν προταθεί για την περιγραφή του.

Οι περισσότερο χρησιμοποιούμενοι ορισμοί του οικοτουρισμού, κατά χρονολογική σειρά εμφάνισης, είναι οι εξής:

- *Ο οικοτουρισμός είναι μία μορφή τουρισμού η οποία εμπνέεται κυρίως από την φυσική κληρονομιά μιας περιοχής και τον τοπικό πολιτισμό. Ο οικοτουρίστας επισκέπτεται περιοχές σχετικά μη ανεπτυγμένες με πνεύμα εκτίμησης, συμμετοχής και ευαισθησίας. Ο οικοτουρίστας κάνει συνετή χρήση των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής και συνεισφέρει στην περιοχή που επισκέπτεται μέσω εργασίας ή οικονομικών πόρων που διοχετεύονται άμεσα στην προστασία της φύσης και στη βελτίωση της ευημερίας των τοπικών κατοίκων (Ziffer 1989).*
- *Ο οικοτουρισμός είναι τουρισμός στη φύση ο οποίος επικεντρώνεται στη βελτίωση ή διατήρηση των φυσικών συστημάτων (Farrel και Runyan 1991 κατά Butler 1992).*
- *Ο οικοτουρισμός είναι υπεύθυνο ταξίδι σε φυσικές περιοχές το οποίο προστατεύει το περιβάλλον και διατηρεί την ευημερία των τοπικών κατοίκων (Blangy και Wood 1992).*
- *Οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός στη φύση ο οποίος περιλαμβάνει εκπαίδευση σχετική με την ερμηνεία του περιβάλλοντος και διέπεται από τις αρχές της αειφορικής διαχείρισης του περιβάλλοντος. (Australian Department of Tourism 1994).*

Αντίστοιχοι ορισμοί έχουν προταθεί από πολλούς ερευνητές, διεθνείς οργανισμούς και κρατικούς φορείς τουριστικής πολιτικής.

Ο ορισμός που αναγνωρίζει αρκετά αυξημένη αποδοχή σε διεθνές επίπεδο είναι αυτός που δίνεται από την Παγκόσμια Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN). Η IUCN χρησιμοποιεί τον όρο οικοτουρισμός για *“τουριστικές δραστηριότητες που βασίζονται σε περιβαλλοντικά υπεύθυνα ταξίδια και επισκέψεις που γίνονται για την απόλαυση και αναγνώριση της σημασίας της φύσης σε σχετικά αδιατάρακτες φυσικές περιοχές και οι οποίες επισκέψεις, συμβάλλουν στις προσπάθειες διατήρησης, έχουν χαμηλή επίδραση στο περιβάλλον και προωθούν την ενεργητική κοινωνικοοικονομική συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού”*.

Ο ορισμός αυτός καλύπτει σε μεγάλο βαθμό τα γνωρίσματα εκείνα που απαιτείται να διαθέτουν οι δραστηριότητες που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως οικοτουριστικές. Αυτός ο ορισμός έχει υιοθετηθεί και χρησιμοποιηθεί στα πλαίσια της παρούσας μελέτης.

Παρά το γεγονός ότι οι προηγούμενοι ορισμοί παρουσιάζουν διαφορές, υπάρχουν στοιχεία τα οποία αναγνωρίζονται στους περισσότερους ορισμούς ως συστατικά του οικοτουρισμού. Τα στοιχεία αυτά είναι:

- Ο οικοτουρισμός εξαρτάται άμεσα από το φυσικό περιβάλλον.
- Η έννοια της περιβαλλοντικής συμμόρφωσης αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του οικοτουρισμού. Στη χειρότερη περίπτωση οι οικοτουριστικές δραστηριότητες θα πρέπει να έχουν μηδενικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, ενώ στην άριστη περίπτωση θα πρέπει να συμβάλλουν ενεργώς στη διατήρηση της φύσης.
- Ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει σαφείς αναφορές στην πολιτιστική κληρονομιά των περιοχών στις οποίες εφαρμόζεται.

- Η ευημερία των τοπικών πληθυσμών αποτελεί προϋπόθεση των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Δεν νοούνται οικοτουριστικές δραστηριότητες οι οποίες να μην ωφελούν την τοπική κοινωνία

Ένας άλλος όρος ο οποίος συνδέεται συχνά με τον οικοτουρισμό είναι ο αειφόρος τουρισμός. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών στη διακήρυξη «Ατζέντα 21 για την τουριστική βιομηχανία: ο δρόμος προς την αειφόρο ανάπτυξη» δέχονται ότι η αρχή της αειφορίας στον τουρισμό σημαίνει *«τουρισμός ο οποίος είναι οικολογικά αποδεκτός σε μακροπρόθεσμη κλίμακα, και οικονομικά βιώσιμος και δίκαιος από κοινωνική και ηθική σκοπιά για τις τοπικές κοινότητες»*.

Ο οικοτουρισμός και ο αειφόρος τουρισμός συγχέονται ενώ στην ουσία αναφέρονται σε διαφορετικές διαστάσεις του φαινομένου του τουρισμού. Τα ακόλουθα σημεία βοηθούν στην κατανόηση της διαφοράς μεταξύ οικοτουρισμού και αειφόρου τουρισμού:

- Ο οικοτουρισμός αναφέρεται στο τουριστικό προϊόν, οι δε οικοτουριστικές δράσεις αποτελούν ένα τμήμα αγοράς του κλάδου του τουρισμού.
- Ο αειφόρος τουρισμός αναφέρεται σε πρακτικές και συμπεριφορές οι οποίες είναι επιθυμητό να ισχύουν για το σύνολο του τουρισμού, κλασικού ή εναλλακτικού.
- Ο οικοτουρισμός είναι τμήμα του τουρισμού ενώ η αειφορία είναι γνώρισμα του τουρισμού.

Με αυτή την έννοια ο οικοτουρισμός δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως υποσύνολο του αειφόρου τουρισμού. Ο αειφόρος τουρισμός αναφέρεται σε σύνολο αρχών οι οποίες πρέπει να ισχύουν καθολικά. Ο αειφόρος τουρισμός δεν έχει υποσύνολα. Η αντιμετώπιση του αειφόρου τουρισμού ως άθροισμα διαφόρων μορφών τουρισμού ενέχει τον κίνδυνο έκπτωσης των αρχών της αειφορίας. Μία τουριστική δράση είναι ή δεν είναι αειφορική. Δεν μπορεί να είναι λίγο ή πολύ αειφορική.

Στο ερώτημα αν ο οικοτουρισμός διαθέτει τα γνωρίσματα του αειφόρου τουρισμού η απάντηση είναι η αυτονόητη: ο οικοτουρισμός πρέπει να διαθέτει όλα τα γνωρίσματα του αειφόρου τουρισμού και θα πρέπει περαιτέρω να χρησιμοποιείται ως παράδειγμα για την επίτευξη της αειφορίας σε άλλα τμήματα του κλάδου του τουρισμού.

4. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η παρακολούθηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων, τόσο γενικά όσο και σε προστατευόμενες περιοχές, αποτελεί μια σχετικά σύγχρονη τάση και δεν βασίζεται σε αποκλειστικά νομοθετικά πλαίσια. Έτσι, είναι δύσκολο να αναγνωρισθούν αυστηρά νομικά κείμενα τα οποία καθορίζουν τις διαστάσεις και τα όρια του οικοτουρισμού. Μπορούν, όμως, να αναγνωρισθούν κείμενα θεσμικών φορέων τα οποία είτε αναφέρονται στον τουρισμό σε περιοχές διατήρησης της φύσης, είτε επιχειρούν να σκιαγραφήσουν τις αρχές ανάπτυξης του τουρισμού με ιδιαίτερη έμφαση στον οικοτουρισμό. Τα κείμενα αυτά είναι εθνικές και διεθνείς στρατηγικές, προτάσεις και συστάσεις διεθνών οργανισμών, επιχειρησιακά προγράμματα και συμπεράσματα διεθνών συνόδων σχετικών με τον τουρισμό ή τον οικοτουρισμό. Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα τέτοιων κειμένων παρουσιάζονται στο παρόν κεφάλαιο. Η παρουσίαση γίνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο αφορά τους διεθνείς θεσμικούς φορείς ενώ το δεύτερο την Ελλάδα.

Οι διεθνείς θεσμικοί φορείς που έχουν ασχοληθεί συστηματικά με τον οικοτουρισμό και τον αειφόρο τουρισμό και έχουν εκδώσει κείμενα αρχών στρατηγικών και συστάσεων είναι οι επόμενοι:

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση
- Το Συμβούλιο της Ευρώπης
- Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization, WTO)
- Η Παγκόσμια Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (World Conservation Union, IUCN)
- Το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP)

- Η Διεθνής Εταιρεία Οικοτουρισμού (The International Ecotourism Society, TIES).

Οι φορείς αυτοί έχουν συντάξει κείμενα και προτάσεις όπου λίγο ή πολύ βρίσκονται σε σχετική σύμπτωση μεταξύ τους. Στις επόμενες παραγράφους γίνεται επιλεκτική παρουσίαση των θέσεων μερικών φορέων. Η επιλογή έγινε με σκοπό να αποφευχθούν επαναλήψεις και να παρουσιασθεί το γενικότερο διεθνές πλαίσιο που χαρακτηρίζει τον οικοτουρισμό.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει ένα θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της φύσης. Το πλαίσιο αυτό στηρίζεται στις οδηγίες για τα Πουλιά (79/409/ΕΟΚ) και για τους Οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ). Οι δύο αυτές οδηγίες υλοποιούνται μέσω της δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού συνεκτικού οικολογικού δικτύου, γνωστό με το όνομα Δίκτυο Natura 2000. Τον Δεκέμβριο του 1999 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχοντας αναγνωρίσει τη σημασία του τουρισμού ως μέσου διαχείρισης των περιοχών του Δικτύου Natura 2000, διοργάνωσε στη Λισσαβόνα σεμινάριο με θέμα «Αειφόρος Τουρισμός και Natura 2000». Τα συμπεράσματα του σεμιναρίου προτείνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα κράτη μέλη ως συστάσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές προστασίας της φύσης. Το κύριο μέρος των συμπερασμάτων αναφέρεται σε αρχές, συμβουλές και συστάσεις προς όλους τους φορείς που ασχολούνται με τον τουρισμό στις προστατευόμενες περιοχές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει τους ακόλουθους τομείς στους οποίους πρέπει να περιληφθούν οι αρχές της Οδηγίας 92/43 όσον αφορά στην ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000:

- Στρατηγική, πολιτική και σχεδιασμός. Σπουδαίο ρόλο έχει, κατά την ΕΕ, η συμβατότητα των εθνικών στρατηγικών για την αειφόρο ανάπτυξη με τις στρατηγικές για την ανάπτυξη του τουρισμού.
- Προσφορά προϊόντων, υπηρεσιών και οργάνωση της αγοράς. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη δημιουργία καινοτομικών προϊόντων, στη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών, στην υποστήριξη των τοπικών προϊόντων και στην προώθηση τοπικών επιχειρηματικών σχημάτων.
- Ενημέρωση, επικοινωνία και προβολή. Το κύριο μέρος των συμπερασμάτων αναφέρεται στην εφαρμογή πρακτικών πιστοποίησης και στην υιοθέτηση οικο-σημάτων (eco-labels).
- Εκτίμηση και διαχείριση των επιπτώσεων. Προτείνεται η εφαρμογή μεθόδων συγκριτικής αξιολόγησης (benchmarking), η διαχείριση επισκεπτών και η συνετή χρήση της ενέργειας και των υδάτων.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εκδώσει δύο συστάσεις προς τα κράτη μέλη του οι οποίες αφορούν στον τουρισμό και στην προστασία του περιβάλλοντος. Η πρώτη σύσταση είναι η (94)7 περί «της γενικής πολιτικής για ένα αειφορικό και φιλικό προς το περιβάλλον τουρισμό». Η δεύτερη σύσταση είναι η (95)10 περί «της πολιτικής για την αειφορική τουριστική ανάπτυξη σε προστατευόμενες περιοχές».

Η δεύτερη σύσταση θα πρέπει να θεωρείται πρωτοπόρος διότι αποτελεί ένα από τα πρώτα επίσημα έγγραφα τα οποία ασχολούνται με τον τουρισμό σε προστατευόμενες περιοχές. Το κείμενο της σύστασης αναφέρεται σε μια σειρά αρχών και οδηγιών προς τα κράτη μέλη. Οι αρχές αυτές προτάσσουν την ανάγκη συμβατότητας οποιασδήποτε τουριστικής δραστηριότητας σε προστατευόμενες περιοχές με τις πολιτικές για την

διατήρηση της φύσης. Λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η σύσταση αυτή και καθώς οι προτάσεις της θεωρούνται άμεσα εφαρμόσιμες, το πλήρες κείμενο της σύστασης παρατίθεται στο παράρτημα 1.

Η IUCN έχει εκδώσει δύο πολύ ενδιαφέροντα κείμενα αρχών σχετικά με τον οικοτουρισμό και τις προστατευόμενες περιοχές. Το πρώτο έχει τίτλο «Tourism, ecotourism and protected areas (Τουρισμός, οικοτουρισμός και προστατευόμενες περιοχές)». Στην έκδοση αυτή δίνεται μια σειρά μεθοδολογικών οδηγιών για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές. Το δεύτερο κείμενο έχει τίτλο «Parks for Life (Πάρκα για τη Ζωή)» και αναφέρεται σε προτεινόμενα σχέδια δράσης για τις προστατευόμενες περιοχές της Ευρώπης. Στις προτεινόμενες δράσεις ο οικοτουρισμός έχει κυρίαρχη θέση.

Το UNEP έχει εκδώσει ένα αξιολογικό κείμενο-οδηγό για το Διεθνές Έτος Οικοτουρισμού 2002. Στο κείμενο αυτό παρουσιάζονται οι βασικοί άξονες για τους οποίους το UNEP και ο WTO καλούν τους ενδιαφερόμενους φορείς να υλοποιήσουν δράσεις στα πλαίσια του Διεθνούς Έτους Οικοτουρισμού. Οι άξονες αυτοί είναι:

- Σχεδιασμός του οικοτουρισμού και ανάπτυξη προϊόντων: Η πρόκληση της αειφορίας
- Παρακολούθηση και έλεγχος του οικοτουρισμού: Αξιολόγηση της πορείας προς την αειφορία
- Εμπορία και προβολή του οικοτουρισμού: Αειφορικά προϊόντα για τον καταναλωτή. Εμπορική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών
- Κόστη και ωφέλειες από τον οικοτουρισμό: Αειφορική διανομή μεταξύ όλων των μετόχων (stakeholders)

Είναι αλήθεια ότι στην προσπάθειά της UNEP και του WTO να περιληφθεί η έννοια της αειφορίας σε όλο το φάσμα του οικοτουρισμού έχουν γίνει αναφορές όχι και τόσο επιτυχείς. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί, πάντως, είναι η διεθνής τάση αντιμετώπισης του οικοτουρισμού ως δραστηριότητας που έχει όλα τα γνωρίσματα του αειφόρου τουρισμού.

Σε σχέση με τη δράση κρατικών οργανισμών τουρισμού, πρέπει να σημειωθεί η συνεισφορά του Καναδά και της Αυστραλίας. Και οι δύο χώρες είναι πρωτοπόρες σε θέματα οικοτουριστικής ανάπτυξης και οι κρατικοί οργανισμοί τουρισμού των χωρών αυτών προσφέρουν ένα αναλυτικότατο πλαίσιο σχεδιασμού, εφαρμογής και παρακολούθησης του οικοτουρισμού. Οι δράσεις των κρατών αυτών δεν αφορούν μόνο στους κεντρικούς οργανισμούς διοίκησης. Η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι ιδιαίτερη και πολλές φορές εμπνευσμένες πρωτοβουλίες τοπικών κοινοτήτων βρίσκονται πιο μπροστά από τον εθνικό σχεδιασμό.

Στην Ελλάδα ο ΕΟΤ σε συνεργασία με στελέχη του Υπουργείου Ανάπτυξης εκπόνησε μελέτη με τίτλο «*Η Τουριστική Πολιτική 2000-2004. Στόχοι και Προοπτικές*». Σκοπός της μελέτης είναι να περιγράψει τα γνωρίσματα του ελληνικού τουρισμού και τις κατευθύνσεις πολιτικής. Ο όρος “οικοτουρισμός” αναφέρεται στη μελέτη ως ένας από τους επιμέρους στόχους της τουριστικής πολιτικής και εξειδικεύεται στα ακόλουθα θέματα:

- Τουρισμός με τοπική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος.
- Ευκαιρία ανάδειξης εγκαταλειμμένων χωριών και περιοχών.

- Δημιουργία τοπικών επιχειρήσεων. Νέα επαγγέλματα.
- Ειδικές δράσεις του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Η μελέτη περιλαμβάνει ξεχωριστά κεφάλαια για την ενίσχυση της ζήτησης και της προσφοράς τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Στο κεφάλαιο *«πολιτική ενίσχυσης της ζήτησης»* και υπό τον τίτλο *«Οικοτουρισμός: αξιοποίηση των τουριστικών πόρων της ενδοχώρας και των μικρών νησιών»* νοείται μεταξύ άλλων η αξιοποίηση και η ένταξη στο τουριστικό προϊόν νέων φυσικών πόρων (ορεινή ενδοχώρα, ποταμοί, μικρά νησιά, σημεία οικολογικού ενδιαφέροντος). Σκοπός είναι να συνδυασθεί η αναξιοποίητη ενδοχώρα με το υφιστάμενο τουριστικό προϊόν των γειτονικών ανεπτυγμένων περιοχών, και να προσελκύσουν σταδιακά ζήτηση θεματικού τουρισμού (ορεινού, πολιτιστικού, οικολογικού, αγροτικού κλπ).

Στο κεφάλαιο *«πολιτική ενίσχυσης της προσφοράς»*, μεταξύ των μέτρων που θα αναβαθμίσουν την ποιότητα, τον εμπλουτισμό και την διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς, περιλαμβάνεται και η ενίσχυση του *«εναλλακτικού τουρισμού»*. Τα σημαντικότερα είδη τουρισμού που συνθέτουν αυτό που νοείται στη μελέτη ως εναλλακτικός τουρισμός είναι ο:

- Οικοτουρισμός: τουρισμός με τοπική οικονομική ανάπτυξη, διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος και ανάδειξη των φυσικών πλεονεκτημάτων και της ιστορίας της περιοχής.
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός

Στο ίδιο κεφάλαιο καθορίζονται και οι απαιτήσεις μιας επιθετικής πολιτικής για τον εναλλακτικό τουρισμό οι οποίες, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν:

- Καταγραφή και αξιολόγηση δυνατοτήτων ανάπτυξης σε δήμους, νομούς, περιφέρειες.
- Ευέλικτα τοπικά επιχειρηματικά σχήματα που ιδρύονται με απλές διαδικασίες και σύγχρονες προδιαγραφές.
- Νέου τύπου, συνήθως μικρές και πρωτότυπες υποδομές που δεν μπορούν να υλοποιηθούν χωρίς προδιαγραφές, μεταφορά τεχνογνωσίας και εκπαίδευσης (π.χ. χάραξη μονοπατιών και σήμανσή τους).
- Δημιουργία νέων επαγγελμάτων οικοτουρισμού (π.χ. οδηγοί βουνού, εκτροφείς και φροντιστές αλόγων κ.λ.π.) και της εκπαίδευσης στελεχών.
- Προσπάθεια μαζικής στροφής της νέας γενιάς αγροτών ή και της παλαιότερης προς παραδοσιακές δραστηριότητες και προς παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων.

Με αφορμή το Διεθνές έτος Οικοτουρισμού 2002 το Υπουργείο Ανάπτυξης σχεδίασε και προωθεί την εφαρμογή δράσεων για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Μεταξύ των πρωτοβουλιών του υπουργείου είναι η χάραξη εθνικής στρατηγικής για τον οικοτουρισμό, η δημιουργία επιτροπής έτους οικοτουρισμού, η οποία με το τέλος του 2002 θα αποτελέσει υποεπιτροπή του Εθνικού Συμβουλίου Τουρισμού, η υλοποίηση δράσεων οικοτουρισμού από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, η δημιουργία εθνικού συντονιστή-διαχειριστή του αγροτουρισμού και η στήριξη πιλοτικών εφαρμογών όπως η δημιουργία προγράμματος οικοτουρισμού Ελλάδος-Τουρκίας. Αξίζει να αναφερθεί ότι στο δελτίου τύπο του Υπουργείου Τουρισμού για

το Διεθνές Έτος Οικοτουρισμού αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι: *«Μέχρι σήμερα ο οικοτουρισμός αποτελούσε αντικείμενο τοπικών ομάδων, ειδικών επιστημόνων, περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων κ.α. Ποτέ δεν αποτέλεσε βασική προτεραιότητα αρμόδιου κυβερνητικού φορέα.»*

Από τις προηγούμενες αναφορές γίνεται σαφές ότι το θεσμικό πλαίσιο για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο. Το γεγονός αυτό έχει και αρνητικές και θετικές προεκτάσεις. Η μη ύπαρξη ενός πλαισίου είναι πιθανόν να οδηγήσει σε αποσπασματικές ενέργειες οι οποίες δεν θα συμβάλλουν στην επίτευξη μακροπρόθεσμων σκοπών. Ταυτόχρονα όμως δίνεται η δυνατότητα να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο το οποίο θα περιλαμβάνει τις διεθνείς εμπειρίες και θα σχεδιάζει οικοτουριστικές δράσεις επιχειρηματικά εφαρμόσιμες, περιβαλλοντικά συνετές και κοινωνικά δίκαιες.

Πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης στον σχεδιασμό γενικών σχεδίων οικοτουριστικής ανάπτυξης έχει ιδιαίτερη σημασία. Η διεθνής πείρα αποδεικνύει ότι η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να είναι από τους πλέον αποτελεσματικούς φορείς προώθησης του οικοτουρισμού.

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

Έχοντας αναφερθεί στο εννοιολογικό πλαίσιο του οικοτουρισμού και έχοντας αναγνωρίσει τα στοιχεία τα οποία καθιστούν προστασία της φύσης και οικοτουρισμό συμβατές έννοιες, είναι λογικό να αναρωτηθεί κανείς αν υπάρχουν παραδείγματα τα οποία να αναδεικνύουν την εφαρμογή οικοτουριστικών δράσεων σε περιοχές προστασίας της φύσης. Η ύπαρξη επιτυχημένων παραδειγμάτων οδηγεί στην ενίσχυση της άποψης ότι ο οικοτουρισμός μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στη διατήρηση της φύσης.

Τα παραδείγματα που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη αφορούν νησιωτικές περιοχές. Κάθε παράδειγμα παρουσιάζεται με τη χρήση πίνακα για να είναι πιο εύληπτη η άντληση πληροφορίας. Για κάθε παράδειγμα δίνεται ο τίτλος, λέξεις κλειδιά, δύο χάρτες προσανατολισμού, μία σύντομη περιγραφή και η διεύθυνση του δικτυακού τόπου όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αναζητήσει περισσότερες πληροφορίες.

1	Το Εθνικό πρόγραμμα Οικοτουρισμού στις νήσους Σαμόα
Λέξεις Κλειδιά	
Εθνικός σχεδιασμός, περιφερειακή ανάπτυξη, αειφορική διαχείριση παράκτιας ζώνης	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το Εθνικό πρόγραμμα Οικοτουρισμού βασίζεται σε μία ποικιλία οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, οικοπεριηγήσεις, έργα διατήρησης της φύσης, παραμονή σε οικο-καταλύματα. Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί και υλοποιείται από το Οικοτουριστικό Δίκτυο της Σαμόα. Το δίκτυο αυτό έχει ως κύριο σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας των νησιών Σαμόα. Τα έσοδα από τον οικοτουρισμό επενδύονται για έργα ανάπτυξης των αγροτικών χωριών. Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες διατήρησης της φύσης όπως αυτές περιγράφονται στα εθνικά στρατηγικά σχέδια για αειφορική δασοπονία και αειφορική διαχείριση της παράκτιας ζώνης.	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
http://home.pi.se/hotel/orbit/public_html/samoa/eco-prog.html	

2	Το οικολογικό πάρκο Kula στα νησιά Φίτζι
Λέξεις Κλειδιά	
Φορέας διαχείρισης, υποβάθμιση, αποκατάσταση οικοσυστημάτων	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το οικολογικό πάρκο Kula βρίσκεται στην νότια κοραλλιογενή ακτή της περιοχής Viti Levu. Ο φορέας διαχείρισης του πάρκου υλοποιεί προγράμματα οικοτουρισμού. Τα έσοδα από τα προγράμματα αυτά διατίθενται για την χρηματοδότηση έργων διατήρησης του πάρκου. Τα έργα αυτά περιλαμβάνουν καταγραφές των ειδών χλωρίδας και πανίδας και την υιοθέτηση αειφορικών διαχειριστικών πρακτικών. Η περιοχή του πάρκου είχε υποβαθμιστεί λόγω κακής διαχείρισης τα προηγούμενα έτη. Η υλοποίηση των προγραμμάτων οικοτουρισμού συμβάλει στην αποκατάσταση των οικοσυστημάτων του πάρκου τα οποία είχαν υποβαθμισθεί από προηγούμενες μη αειφορικές διαχειριστικές πρακτικές	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
http://www.fijiwild.com	

3	Οικοτουρισμός στο Εθνικό πάρκο Arikok στην Arouba
Λέξεις Κλειδιά	
Εθνικό πάρκο, ζώνωση, ενδημικά είδη, οικοπεριηγήσεις	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το Εθνικό πάρκο Arikok καταλαμβάνει περίπου το 18% της έκτασης του νησιού Arouba. Στις αρχές της δεκαετίας του 80 το πάρκο κηρύχθηκε περιβαλλοντικό καταφύγιο. Το πάρκο είναι ενδιαίτημα για μια ποικιλία ειδών χλωρίδας και πανίδας μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται πέντε ενδημικά είδη. Η κυβέρνηση της Arouba εκπόνησε γενικό σχέδιο για τη διατήρηση του πάρκου. Ο σχεδιασμός για τον οικοτουρισμό αποτελεί ενδογενές στοιχείο του γενικού σχεδίου. Η οργάνωση του οικοτουρισμού στο πάρκο βασίζεται σε ένα αυστηρό σχήμα ζώνωσης. Το πάρκο χωρίζεται σε τέσσερις ζώνες, μία από αυτές τις ζώνες αποτελεί τον κύριο προορισμό των οικοτουριστών. Άλλες δύο ζώνες οι οποίες καλύπτουν ευαίσθητα οικοσυστήματα περιλαμβάνουν μόνο επισκέψεις για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς.	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
http://www.arubanationalparks.com	

4	Οικοτουρισμός στις νήσους Παπούα – Νέα Γουϊνέα
Λέξεις Κλειδιά	
Πολυήμερα οικοτουριστικά ταξίδια, τοπική κοινωνία	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Τα νησιά Παπούα – Νέα Γουϊνέα διαθέτουν αξιοθαύμαστη βιοποικιλότητα. Ο οικοτουρισμός στο οροπέδιο Managalas των νησιών είναι μία πρόσφατη δραστηριότητα και έχει οργανωθεί στη βάση πολυήμερων οικοτουριστικών ταξιδιών. Ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός (Ecovitality) σχεδίασε τα ταξίδια αυτά. Η αποστολή της Ecovitality είναι, κατά δήλωση της, «η προσφορά μίας μοναδικής εμπειρίας στους ταξιδιώτες με ταυτόχρονη συμβολή στη διατήρηση της φύσης». Ο οργανισμός έκανε συμφωνίες με τα πέντε χωριά που βρίσκονται στο οροπέδιο έτσι ώστε οι κάτοικοι να διαθέτουν μέρος των κατοικιών τους στους οικοτουρίστες. Οι οικοτουρίστες πληρώνουν άμεσα για την διαμονή τους στους τοπικούς κατοίκους. Τα ταξίδια στο οροπέδιο διαρκούν 16 ημέρες.	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
http://www.ecovitality.org	

5	Παραδοσιακή διαμονή στα νησιά του Σολομώντα
Λέξεις Κλειδιά	
Δίκτυο, συμμετοχικός σχεδιασμός, αγροτικός τουρισμός	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Στα νησιά του Σολομώντα ο οικοτουρισμός είναι η κύρια μορφή τουρισμού. Οι οικοτουριστικές δραστηριότητες υπερτερούν κατά πολύ του μαζικού τουρισμού και η παρουσία πολυτελών ξενοδοχειακών συγκροτημάτων είναι οριακή. Ένα δίκτυο περισσότερων από είκοσι χωριά διασπαρμένων σε όλη την έκταση των νησιών προσφέρει στους οικοτουρίστες διαμονή σε ενοικιαζόμενα δωμάτια, τα οποία βρίσκονται δίπλα στα σπίτια των χωρικών. Οι χωρικοί αφήνουν τους οικοτουρίστες να ζήσουν τις καθημερινές τους πρακτικές, μερικές από τις δραστηριότητες που προσφέρουν είναι: αφήγηση παραδοσιακών ιστοριών από τους ηλικιωμένους του χωριού, μαγείρεμα με παραδοσιακά μέσα, εκμάθηση των τοπικών γλωσσικών ιδιωνύμων.	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
http://www.angelfire.com/biz/solomonsvillagestays/lodges.html	

6	Οικοτουρισμός και διατήρηση της φύσης στο νησί Niue
Λέξεις Κλειδιά	
Οικονομική ανάπτυξη, διατήρηση της φύσης, τοπικοί οικοξεναγοί	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Η κυβέρνηση της Niue αντιμετωπίζει τον τουρισμό ως τον μεγαλύτερο χρηματοοικονομικό πόρο του νησιού. Ταυτόχρονα έχει δεσμευθεί να διατηρήσει τους φυσικούς πόρους του νησιού. Για να το πετύχει αυτό σχεδίασε σειρά οικοτουριστικών περιηγήσεων. Οι περιηγήσεις ονομάζονται «περιηγήσεις διατήρησης (Conservation Tours)». Στις περιηγήσεις αυτές ξεναγοί είναι οι τοπικοί κάτοικοι. Σε ένα από τα χωριά του νησιού λειτουργεί κέντρο πληροφόρησης για τους τουρίστες. Στο κέντρο οι τουρίστες πληροφορούνται για την ιστορία του νησιού και για τις παραδοσιακές διαχειριστικές πρακτικές διατήρησης της φύσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η περιοχή δεν εμπίπτει σε κάποιο σχήμα προστασίας αλλά παρ' όλα αυτά οι εφαρμοζόμενες διαχειριστικές πρακτικές είναι αντίστοιχες με αυτές που εφαρμόζονται σε εθνικά πάρκα.	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
http://www.niueisland.com	

7	Το νησί Fraser στην Αυστραλία
Λέξεις Κλειδιά	
Φέρουσα ικανότητα, κόστος, οργανωμένος οικοτουρισμός	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το νησί Fraser είναι ένας από τους πιο γνωστούς οικοτουριστικούς προορισμούς σ' όλο τον κόσμο. Πολλοί χαρακτηρίζουν το νησί Fraser ως «οικοτουριστικό παράδεισο». Το νησί φιλοξενεί αυστηρά συγκεκριμένο αριθμό τουριστών, διότι οι οικοτουριστικές δραστηριότητες έχουν σχεδιαστεί λαμβάνοντας υπόψη την φέρουσα ικανότητα των φυσικών περιοχών. Απευθύνεται σε ταξιδιώτες υψηλού εισοδηματικού επιπέδου. Το γεγονός αυτό όμως ήταν απόρροια του μηχανισμού της αγοράς, ο οποίος λειτούργησε με βάση την προσφορά και την ζήτηση. Οι οικοτουριστικές δραστηριότητες δεν σχεδιάστηκαν για να απευθύνονται μόνο σε ευκατάστατους κατέληξαν όμως να έχουν υψηλή τιμή λόγω της μεγάλης ζήτησης. Πρόσφατα όμως εμφανίστηκαν απόψεις οι οποίες αμφισβητούν την επιτυχία του οικοτουρισμού στο νησί, καθώς αρκετοί θεωρούν ότι το οικοτουριστικό προϊόν αρχίζει να διαβρώνεται με μη αειφορικές πρακτικές.	
Διεύθυνση δικτυακού τόπου	
Λόγω της πληθώρας διευθύνσεων που υπάρχουν για το νησί Fraser δεν προτείνεται κάποια συγκεκριμένη. Ο αναγνώστης με μια απλή διερεύνηση στο διαδίκτυο θα βρει πλήθος αναφορών για το νησί Fraser.	

6. ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Ο τουρισμός αποτελεί δραστηριότητα με μεγάλη συμμετοχή στην οικονομία των Κυκλάδων. Σύμφωνα με στοιχεία του επιμελητηρίου Κυκλάδων τα 2/3 περίπου του ΑΕΠ των Κυκλάδων προέρχονται από τον τουρισμό. Η θέση των Κυκλάδων στο Ελληνικό τουριστικό προϊόν είναι αξιόλογη. Τα βασικά μεγέθη του τουρισμού στις Κυκλάδες που παρουσιάζονται στις επόμενες παραγράφους έχουν αντληθεί από δημοσιευμένα στοιχεία του ΕΟΤ, τα οποία με τη σειρά τους βασίζονται τόσο σε στατιστικά στοιχεία του ίδιου του οργανισμού όσο και σε στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε.

Στον πίνακα 1 δίνονται οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών για τα έτη 1996-1999 για το νομό Κυκλάδων και για το σύνολο της Ελλάδας.

**Πίνακας 1. Αριθμός διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών στον Νομό
Κυκλάδων και στο σύνολο της Ελλάδας για τα έτη 1996-1999**

Έτος		1996	1997	1998	1999
Αλλοδαποί	Ελλάδα	35.497.834	39.991.655	42.565.608	45.803.360
	Κυκλάδες	809.004	907.591	1.070.048	944.981
Ημεδαποί	Ελλάδα	12.947.672	13.372.852	13.984.434	14.453.542
	Κυκλάδες	521.763	562.741	639.397	648.730
Σύνολο	Ελλάδα	48.445.506	53.364.507	56.550.042	60.256.902
	Κυκλάδες	1.330.767	1.470.332	1.709.445	1.593.711

Στον πίνακα 2 δίνεται το ποσοστό συμμετοχής των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών στις Κυκλάδες σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

Πίνακας 2. Ποσοστό συμμετοχής των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών στις Κυκλάδες σε σχέση με το σύνολο της χώρας για τα έτη 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
Αλλοδαποί	2,28%	2,27%	2,51%	2,06%
Ημεδαποί	4,03%	4,21%	4,57%	4,49%
Σύνολο	2,75%	2,76%	3,02%	2,64%

Οι Κυκλάδες συμμετέχουν κατά μέσο όρο κατά 2,28% στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών, κατά 4,33% στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών και κατά 2,79% στο σύνολο αλλοδαπών και ημεδαπών. Παρατηρείται μια αυξημένη συμμετοχή στους ημεδαπούς τουρίστες σε σχέση με τους αλλοδαπούς κάνοντας εμφανή την προτίμηση του έλληνα τουρίστα στις Κυκλάδες. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία αυτά αφορούν μόνο τα καταλύματα που λειτουργούν με άδεια και θα πρέπει να περιμένει κανείς ότι τα πραγματικό μέγεθος του τουρισμού στις Κυκλάδες είναι κατά πολύ μεγαλύτερο αυτού που εμφανίζεται με βάση τα στατιστικά στοιχεία.

Το γεγονός ότι οι Κυκλάδες είναι περισσότερο δημοφιλείς μεταξύ των Ελλήνων είναι θετικό στοιχείο για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Τα οικοτουριστικά προϊόντα έχουν έντονο ενημερωτικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Η κοινή γλώσσα είναι γι' αυτό το λόγο σπουδαίος παράγοντας επιτυχίας των οικοτουριστικών προϊόντων.

Ένα γεγονός το οποίο εμφανίζεται ανησυχητικό έχει να κάνει με τον ετήσιο ρυθμό μεταβολής των διανυκτερεύσεων στις Κυκλάδες σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Ο ρυθμός αυτός δίνεται στον πίνακα 3.

Πίνακας 3. Ρυθμός μεταβολής των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στις Κυκλάδες και την Ελλάδα για τα έτη 1996-1999.

Έτος		1996/1997	1997/1998	1998/1999
Αλλοδαποί	Ελλάδα	12,66%	6,44%	7,61%
	Κυκλάδες	12,19%	17,90%	-11,69%
Ημεδαποί	Ελλάδα	3,28%	4,57%	3,35%
	Κυκλάδες	7,85%	13,62%	1,46%
Σύνολο	Ελλάδα	10,15%	5,97%	6,56%
	Κυκλάδες	10,49%	16,26%	-6,77%

Ενώ στο σύνολο της χώρας παρατηρείται αύξηση των διανυκτερεύσεων μεταξύ των τεσσάρων ετών, στις Κυκλάδες παρατηρείται μείωση μεταξύ των ετών 1998-1999. Το γεγονός αυτό μπορεί να οφείλεται στην πολύ μεγάλη αύξηση του προηγούμενου έτους, αλλά σε κάθε περίπτωση το ποσοστό μείωσης είναι ενδεικτικό τάσης. Μείωση επίσης παρατηρείται στις Κυκλάδες και μεταξύ των ετών 1999 και 2000 (σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία του ΕΟΤ) ενώ στο σύνολο της χώρας παρατηρείται αύξηση.

Τα παραπάνω μεγέθη δείχνουν τη σχετική θέση των Κυκλάδων στην ελληνική τουριστική αγορά εισερχόμενου τουρισμού. Δυστυχώς τα δημοσιευμένα στοιχεία δεν επαρκούν για να διατυπωθούν ασφαλείς προβλέψεις. Οι όποιες προβλέψεις μπορούν να γίνουν με τη βοήθεια των στοιχείων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού

(WTO). Ο WTO σε πρόσφατη μελέτη του για τον διεθνή τουρισμό εκτιμάει ότι το 2020 ο αριθμός των εισερχόμενων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα θα ξεπεράσει τα 17 εκατομμύρια αφίξεις. Με δεδομένο ότι οι αφίξεις το έτος 1999 έφτασαν τα 12,1 εκατομμύρια προβλέπεται μία συνολική αύξηση για την εικοσαετία 2000-2020 λίγο μεγαλύτερη από 45% και μία μέση ετήσια αύξηση ίση με 2,2% περίπου.

Καθώς δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία του WTO για κάθε νομό της Ελλάδας είναι επισφαλές να γίνει πρόβλεψη για τις Κυκλάδες. Σε κάθε περίπτωση όμως αν ισχύσουν οι προβλέψεις του WTO και αν οι Κυκλάδες διατηρήσουν τη σχετική θέση που έχουν σήμερα στην ελληνική τουριστική αγορά προβλέπεται διαρκής αύξηση των αφίξεων και προφανώς και των διανυκτερεύσεων έως το 2020.

Το γεγονός αυτό μπορεί μεν να χαροποιεί τους φορείς της τουριστικής αγοράς των Κυκλάδων θα πρέπει όμως να εκτιμηθεί με σκεπτικισμό καθώς υπάρχουν ήδη προορισμοί των Κυκλάδων που δείχνουν κόπωση στο να απορροφήσουν την υφιστάμενη ζήτηση. Η αύξηση των μεγεθών της τουριστικής αγοράς στις Κυκλάδες αν δεν ακολουθηθεί από βελτίωση των υποδομών και προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού μπορεί να επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις τόσο στο φυσικό όσο και στο ανθρωπογενές περιβάλλον.

7. ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ ΠΟΥ ΕΥΝΟΟΥΝ Ή ΔΥΣΚΟΛΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η καταγραφή των γνωρισμάτων τα οποία ευνοούν ή δυσκολεύουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε ένα τόπο μπορεί να γίνει με διάφορες μεθόδους. Οι πλέον χρησιμοποιούμενες μέθοδοι είναι:

1. Η βιβλιογραφική έρευνα.
2. Η ανάλυση δυνάμεων, αδυναμιών, ευκαιριών και κινδύνων (strength, weaknesses, opportunities and threats, SWOT Analysis).
3. Η έρευνα αγοράς.

Η επιλογή της μεθόδου εξαρτάται από τους διατιθέμενους πόρους (χρονικούς και οικονομικούς) και τον σκοπό της μελέτης στην οποία αναφέρεται. Η πρώτη μέθοδος απαιτεί σχετικά λιγότερους πόρους από τις υπόλοιπες και συνδυάζεται με προκαταρκτικές μελέτες για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Η ανάλυση SWOT απαιτεί αρκετό χρόνο καθώς βασίζεται επιπλέον της βιβλιογραφικής έρευνας και σε πλήθος συνεντεύξεων με εθνικούς και τοπικούς φορείς. Χρησιμοποιείται δε στις περιπτώσεις εκπόνησης γενικών σχεδίων για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Η τρίτη μέθοδος είναι η πλέον απαιτητική σε πόρους και χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις οριστικών μελετών για την ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων.

Όπως συνάγεται από τα ανωτέρω, για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης επιλέχθηκε η χρησιμοποίηση της πρώτης μεθόδου. Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι καθώς δεν υπάρχουν ανάλογες έρευνες για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες, η παρούσα μελέτη βασίσθηκε σε στοιχεία που αφορούν γενικά τον τουρισμό ή και άλλες δραστηριότητες. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από Μελέτες

Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων που αφορούν περιοχές των Κυκλάδων, από τον τύπο (έντυπο και ηλεκτρονικό) και από το Επιμελητήριο Κυκλάδων.

Τα κυριότερα γνωρίσματα των Κυκλάδων τα οποία ευνοούν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι:

- **Ο φυσικός πλούτος.** Οι Κυκλάδες διαθέτουν μεγάλη ποικιλία οικοσυστημάτων. Διαθέτουν επίσης ποικιλία γεωλογικών σχηματισμών, γεγονός το οποίο έχει οδηγήσει πολλούς ερευνητές να αποδίδουν στις Κυκλάδες τον χαρακτηρισμό «ζωντανό γεωλογικό εργαστήριο». Οι Κυκλάδες διαθέτουν με άλλα λόγια τα φυσικά γνωρίσματα τα οποία τις καθιστούν τόπους ιδανικούς για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.
- **Περιοχές διατήρησης τη φύσης.** Στο Νομό Κυκλάδων έχουν οριοθετηθεί 25 περιοχές του δικτύου Natura 2000. Οι περιοχές αυτές καλύπτουν έκταση 80 χιλιάδων εκταρίων. Η μεγαλύτερη περιοχή έχει έκταση 13 χιλιάδες περίπου εκτάρια και η μικρότερη 27 εκτάρια ενώ ο μέσος όρος έκτασης είναι περίπου 3.400 εκτάρια. Η ύπαρξη περιοχών διατήρησης της φύσης ευνοεί την ανάπτυξη του οικοτουρισμού καθώς στις περιοχές αυτές το ζητούμενο είναι οι ήπιες οικονομικές δραστηριότητες όπως ο οικοτουρισμός.
- **Πολιτιστική κληρονομιά.** Οι κάτοικοι των Κυκλάδων μεταφέρουν ανά τους αιώνες μια τεράστια πολιτιστική κληρονομιά. Οι τοπικές συνήθειες, τα έθιμα και οι παραδόσεις είναι στοιχεία τα οποία ζητούνται από τους οικοτουρίστες καθώς ο οικοτουρισμός διαθέτει έντονα στοιχεία ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης.
- **Σχετικά καλά ανεπτυγμένο δίκτυο επικοινωνίας με την ενδοχώρα.** Τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων διαθέτουν τακτική αεροπορική και

ακτοπλοϊκή σύνδεση με την Αθήνα. Επίσης έχουν δυνατότητα να κατασκευάσουν μικρές μαρίνες οι οποίες θα χρησιμοποιούνται ως χώροι ελλιμενισμού μικρών σκαφών αναψυχής. Διαθέτουν δηλαδή το απαραίτητο δίκτυο για να διευκολύνουν την άφιξη των οικοτουριστών. Είναι γεγονός βέβαια ότι οι συγκοινωνιακές συνδέσεις παρουσιάζουν εποχικές και χωρικές ανισότητες.

- **Γνωστοί τουριστικοί προορισμοί.** Πολλά νησιά των Κυκλάδων αποτελούν τουριστικούς προορισμούς με παγκόσμια φήμη. Μπορούν λοιπόν με πολιτικές διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος να εκμεταλλευθούν τα υπάρχοντα κανάλια προβολής.
- **Αυξημένο βιοτικό επίπεδο σε σχέση με τον μέσο όρο της Ελλάδας.** Σύμφωνα με στοιχεία του Επιμελητηρίου Κυκλάδων το μέσο δηλωθέν εισόδημα ανά φορολογούμενο για το έτος 1998 στις Κυκλάδες ανέρχεται σε 9.400 € περίπου κατατάσσοντας τις Κυκλάδες στην τρίτη θέση μετά την Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Στην ίδια θέση κατατάσσονται οι Κυκλάδες και όσον αφορά στην αξία των καταθέσεων ανά κάτοικο (περίπου 6.200 € ανά κάτοικο). Το γεγονός αυτό επιτρέπει στους τοπικούς επιχειρηματίες να δοκιμάσουν νέα καινοτομικά προϊόντα για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

Τα κυριότερα γνωρίσματα των Κυκλάδων τα οποία δυσκολεύουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι:

- **Οι έως σήμερα επιπτώσεις του τουρισμού.** Οι άναρχη δόμηση η οποία έχει αρχίσει να παρατηρείται σε ορισμένα νησιά των Κυκλάδων κινδυνεύει να οδηγήσει σε μη ανατρέψιμη αλλοίωση της αισθητικής του τοπίου.

- **Η έως σήμερα προβολή του τουριστικού προϊόντος.** Τα νησιά των Κυκλάδων είναι γνωστά στο παγκόσμιο τουριστικό κοινό ως τόποι οι οποίοι παρέχουν δραστηριότητες κλασικού τύπου. Οι προβαλλόμενες εικόνες των νησιών των Κυκλάδων συνδέουν άμεσα στα μάτια των τουριστών τις Κυκλάδες ως τόπους που προσφέρουν την υπηρεσία «ήλιος-θάλασσα-παραλία». Αποτελεί θετικό παράγοντα το γεγονός ότι έχει αναγνωρισθεί από τους αρμόδιους τοπικούς παράγοντες η ανάγκη για προβολή των Κυκλάδων και ως τόπων εναλλακτικού τουρισμού. Ενθαρρυντικό είναι επίσης το γεγονός ότι οι αρμόδιοι τοπικοί φορείς έχουν αρχίσει να υλοποιούν δράσεις για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος των Κυκλάδων.
- **Η απουσία ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.** Το γεγονός αυτό δεν οφείλεται σε εγγενείς αδυναμίες του Νομού Κυκλάδων. Δυσκολεύει όμως την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες καθώς αυτές αποτελούν βασικό κομμάτι του εθνικού «τουριστικού κεφαλαίου».

Τα ανωτέρω γνωρίσματα θα πρέπει να αποτελέσουν τη βάση για την εκπόνηση ενός γενικού σχεδίου για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες. Τα θετικά γνωρίσματα πρέπει να συνδεθούν με την διεθνή πείρα και να τροφοδοτήσουν την υλοποίηση συγκεκριμένων έργων. Τα αρνητικά γνωρίσματα πρέπει να αναλυθούν εκτενέστερα, να γίνει αξιολόγηση του βαθμού επίπτωσής τους στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού και να σχεδιασθούν μέτρα τα οποία θα οδηγήσουν στην άρση τους.

8. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 3 ότι ο οικοτουρισμός πρέπει να διαθέτει όλα τα γνωρίσματα του αειφορικού τουρισμού. Η θέση αυτή καθορίζει και τις βασικές αρχές οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Στις επόμενες παραγράφους παρουσιάζονται συνοπτικά οι αρχές ανάπτυξης του οικοτουρισμού υπό το τρίπτυχο περιβαλλοντική συμμόρφωση, οικονομική βιωσιμότητα (viability) και κοινωνική δικαιοσύνη. Η σύνθεση των αρχών αυτών έχει βασισθεί σε διακηρύξεις διεθνών οργανισμών (IUCN 1990, IUCN 1992, TIES 1991, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1999) και σε συμπεράσματα διεθνών συνεδρίων με ιδιαίτερη έμφαση στο συνέδριο «Οικοτουρισμός σε αναπτυσσόμενα μικρά νησιωτικά κράτη και άλλα μικρά νησιά» το οποίο διοργανώθηκε από τον WTO και από το UNEP στα πλαίσια των προπαρασκευαστικών συνεδρίων για το Διεθνές Έτος Οικοτουρισμού 2002. Το πλήρες κείμενο των συμπερασμάτων παρατίθεται στο Παράρτημα 2.

Οικοτουρισμός και περιβαλλοντική συμμόρφωση

- Ο οικοτουρισμός υπάρχει διότι υπάρχουν φυσικά οικοσυστήματα στα οποία ταξιδιώτες επιθυμούν να βιώσουν εμπειρίες και να γίνουν ενεργοί υποστηρικτές της προστασίας του περιβάλλοντος. Η υποβάθμιση, η αλλοίωση ή, πολύ περισσότερο, η καταστροφή των φυσικών οικοσυστημάτων αναιρεί οποιοδήποτε λόγο ύπαρξης του οικοτουρισμού.
- Τα σχέδια ανάπτυξης του οικοτουρισμού πρέπει να εκπονούνται υπολογίζοντας τους περιορισμούς που θέτουν τα σχέδια διαχείρισης του περιβάλλοντος με ειδική έμφαση στα μέτρα διατήρησης της φύσης.

- Τα οικοτουριστικά καταλύματα και γενικότερα οι εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται για οικοτουριστικές δραστηριότητες πρέπει να λειτουργούν δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή σε ζητήματα ορθής διαχείρισης:
 - ενέργειας
 - υδάτινων πόρων
 - απορριμμάτων
- Η ρύθμιση του οικοτουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές (ΠΠ) πρέπει να γίνεται με βάση τη χωροθέτηση των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων ανάλογα με τις ζώνες προστασίας των ΠΠ. Ο σχεδιασμός περιφερειακών ζωνών ανάπτυξης του οικοτουρισμού είναι απαραίτητος προκειμένου να μην αναπτυχθούν πιέσεις στις ζώνες αυστηρής προστασίας.
- Η διακίνηση των επισκεπτών στις προστατευόμενες περιοχές πρέπει να γίνεται με μέσα μεταφοράς τα οποία εκπέμπουν τους ελάχιστους δυνατούς ρύπους.
- Οι αρχές της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης πρέπει να ακολουθούνται κατά τα στάδια σχεδιασμού, ανάπτυξης και διαχείρισης υποδομών.

Οικοτουρισμός και οικονομική βιωσιμότητα

- Τα παρεχόμενα οικοτουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες πρέπει να σχεδιάζονται με τρόπο ώστε η εφαρμογή τους να είναι οικονομικά αποδοτική.
- Τα χρηματοοικονομικά οφέλη του οικοτουρισμού είναι ανάλογα της κλίμακας των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Ουδείς αναμένει από τις οικοτουριστικές δραστηριότητες να επιδείξουν δείκτες χρηματοοικονομικής αποδοτικότητας ανάλογους με αυτούς του μαζικού τουρισμού.

- Τα οικοτουριστικά προϊόντα χρειάζεται να περιγράφονται με μεγάλη ακρίβεια έτσι ώστε να είναι άμεσα κατανοητά από τους καταναλωτές. Ένα «οικοτουριστικό» πακέτο πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένες δραστηριότητες και να κοστολογείται ανάλογα με την προστιθέμενη αξία που προσφέρει και όχι ανάλογα με ενδεχόμενες ανάγκες κάλυψης απωλειών εισοδήματος. Η αρχή αυτή έχει μεγάλη σημασία στις περιπτώσεις όπου ο οικοτουρισμός χρησιμοποιείται ως μέσο για την υποκατάσταση δραστηριοτήτων οι οποίες δεν είναι συμβατές με τις ανάγκες διατήρησης της φύσης. Ένα παράδειγμα θα ξεκαθαρίσει περισσότερο το θέμα. έστω ότι σε μια προστατευόμενη περιοχή η κύρια πηγή εισοδήματος των κατοίκων είναι η αλιεία. Στην περιοχή αυτή έχει αναγνωρισθεί ότι ο υφιστάμενος τρόπος άσκησης της αλιείας δεν είναι συμβατός με τις ανάγκες διατήρησης ενός παράκτιου οικοσυστήματος. Προτείνεται λοιπόν για τους ανωτέρω λόγους η μείωση της αλιευόμενης ποσότητας κατ' έτος στο μισό, μέσω του διπλασιασμού του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο απαγορεύεται η αλιεία. Το μέτρο αυτό οδηγεί σε μία απώλεια εισοδήματος, έστω, της τάξης των 1.000 €/έτος για κάθε ψαρά. Παράλληλα προτείνεται στους ψαράδες κατά το χρονικό διάστημα απαγόρευσης της αλιείας να χρησιμοποιούν τα σκάφη τους για να παρέχουν οικοτουριστικές διαδρομές σε επισκέπτες της περιοχής. Αν ο αριθμός των διαδρομών ο οποίος μπορεί να παρέχει κάθε ψαράς είναι 20 θα είναι **λάθος** η τιμή κάθε διαδρομής να ορισθεί στο ποσό των 50 € (1.000 € απώλεια εισοδήματος διά 20 διαδρομές). Η τιμή της διαδρομής θα πρέπει να ορισθεί με βάση το κόστος της (καύσιμα, εργασία, απόσβεση εξοπλισμού) και ένα λογικό περιθώριο κέρδους. Αν η τιμή η οποία προκύψει από τον υπολογισμό αυτό είναι μικρότερη αυτής των 50 € τότε πρέπει να βρεθούν και

άλλοι τρόποι κάλυψης της απώλειας εισοδήματος και να μην ζητηθεί από τον οικοτουρίστα, δηλαδή τον τελικό καταναλωτή, να καλύψει αυτή την απώλεια*

- Η επιβολή ειδικών τελών για την επίσκεψη σε προστατευόμενες περιοχές είναι θεμιτή μόνο όταν προηγείται ολοκληρωμένη οικονομική μελέτη.

Οικοτουρισμός και κοινωνική δικαιοσύνη

- Ο οικοτουρισμός πρέπει να διαχέει το εισόδημα στις τοπικές κοινωνίες.
- Οι οικοτουριστικοί προορισμοί πρέπει να είναι προσβάσιμοι από όλους και ενδεχόμενοι περιορισμοί πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια και όχι σε αποκλεισμούς κοινωνικών ομάδων.
- Ο σχεδιασμός της οικοτουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής πρέπει να βασίζεται σε συμμετοχικές διαδικασίες.
- Οι οικοτουρίστες πρέπει να σέβονται τις τοπικές κοινωνικές δομές και τις τοπικές συνήθειες.
- Οι παροχείς οικοτουριστικών υπηρεσιών πρέπει να σέβονται την επιθυμία των επισκεπτών να βιώσουν την αυθεντικότητα του τόπου που επισκέπτονται και να μην σχεδιάζουν προϊόντα και υπηρεσίες «για τους τουρίστες» τα οποία δεν θα επέλεγαν ποτέ οι ίδιοι.

Οι αρχές που αναφέρθηκαν αποτελούν ένα σημείο αναφοράς ικανό να στηρίζει την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Η αναγνώριση και άλλων συμπληρωματικών αρχών σαφώς και μπορεί να λειτουργήσει θετικά, θα πρέπει όμως να γίνει αφού καταστεί δυνατόν να εφαρμοσθούν σε πρώτο στάδιο οι προηγούμενες αρχές.

* Η χρηματοδότηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων αποτελεί μείζον θέμα. Στο παράρτημα 3 γίνεται συνοπτική αναφορά σε ομάδες χρηματοδοτικών πηγών που είναι δυνατόν να υποστηρίξουν έργα οικοτουρισμού

9. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

Η ορθή επιχειρησιακή εφαρμογή ενός σχεδίου οικοτουριστικής ανάπτυξης απαιτεί τη δημιουργία οικοτουριστικών επιχειρήσεων οι οποίες θα βασίζονται τη λειτουργία τους σε ένα σύνολο δοκιμασμένων μεθόδων και πρακτικών. Τέσσερις μέθοδοι αναγνωρίζονται ως οι πλέον κατάλληλες για τις οικοτουριστικές επιχειρήσεις (όπως επίσης και για άλλες μορφές επιχειρήσεων). Αυτές είναι (Issaverdis 2001):

- Η διαπίστευση (accreditation)
- Η συγκριτική αξιολόγηση (benchmarking)
- Η επιθεώρηση (auditing)
- Οι καλές πρακτικές (best practices)

Οι τρεις πρώτες μέθοδοι εφαρμόζονται στις οικοτουριστικές επιχειρήσεις από τη στιγμή που αρχίσουν να λειτουργούν και να παρέχουν προϊόντα και υπηρεσίες. Οι καλές πρακτικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στο στάδιο σχεδιασμού μιας οικοτουριστικής επιχείρησης. Οι καλές πρακτικές όμως δεν αφορούν μόνο τις επιχειρήσεις. Αφορούν το σύνολο των άμεσα εμπλεκόμενων φορέων στον οικοτουρισμό, δηλαδή:

- Τους πολίτες, είτε αυτοί είναι κάτοικοι οικοτουριστικών περιοχών είτε τουρίστες
- Τη διοίκηση, κεντρική και τοπική
- Τις επιχειρήσεις

Ως καλές πρακτικές για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού εννοούνται όλες οι πρακτικές που μπορούν να οδηγήσουν σε οικοτουριστικές δραστηριότητες οι οποίες θα είναι συμβατές με τις αρχές ανάπτυξης του οικοτουρισμού που παρουσιάστηκαν

στο προηγούμενο κεφάλαιο. Οι καλές πρακτικές παραπέμπουν άμεσα σε μία ή περισσότερες αρχές. Η διαφορά τους από τις αρχές έχει να κάνει με το ότι αναφέρονται σε εφαρμόσιμα μέτρα. Η παρουσίαση των καλών πρακτικών γίνεται σε δύο στάδια. Σε πρώτο στάδιο παρουσιάζονται ομάδες πρακτικών οι οποίες συνθέτουν το σύνολο των καλών πρακτικών στον οικοτουρισμό. Η παρουσίαση των ομάδων αυτών στηρίζεται κυρίως σε τρεις βιβλιογραφικές αναφορές (Pigram 1998, Wight 1999, UNEP 2001) οι οποίες αναγνωρίζονται ως οι πληρέστερες σε διεθνές επίπεδο (Issaverdis 2001). Στο πρώτο στάδιο οι καλές πρακτικές παρουσιάζονται επιγραμματικά και ταξινομούνται σε αυτές που πρέπει να εφαρμόζονται από τη διοίκηση, τις επιχειρήσεις και τους οικοτουρίστες. Σε δεύτερο στάδιο παρουσιάζονται περισσότερο αναλυτικώς επιλεγμένα παραδείγματα καλών πρακτικών από τη διεθνή πείρα.

Σύνθεση καλών πρακτικών για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού

Οι περισσότερες πρακτικές που παρουσιάζονται αναφέρονται σε περισσότερες από μία αρχές για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Για να κρατηθεί η συνέπεια που πρέπει να διέπει τη σχέση αρχών και καλών πρακτικών, οι ομάδες πρακτικών παρουσιάζονται υπό το τρίπτυχο περιβαλλοντική συμμόρφωση, οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική δικαιοσύνη.

Περιβαλλοντική συμμόρφωση και οικοτουρισμός.

- Συμβολή στη διατήρηση της φύσης.
 - ο Η διοίκηση
 - ✓ Θέτει τις προϋποθέσεις για την αξιολόγηση οικοτουριστικών επενδύσεων με βάση τη σύνταξη μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων
 - ✓ Ελέγχει την εφαρμογή των σχημάτων ζώνωσης στις προστατευόμενες περιοχές
 - ο Οι επιχειρήσεις
 - ✓ Περιλαμβάνουν στους κανονισμούς λειτουργίας τους αρχές για την προστασία της φύσης (π.χ. υιοθετούν ανάλογα μηνύματα ή λογότυπους. Η εταιρεία Ecomertours Nord Sud στον Καναδά έχει υιοθετήσει το σύνθημα *«προστατεύουμε ό,τι αγαπάμε και αγαπάμε ό,τι γνωρίζουμε»*)
 - ✓ Αποδίδουν μέρος των εσόδων τους σε έργα διατήρησης της φύσης (Η εταιρεία Western Canadian River Adventures αποδίδει το 2% των μικτών εσόδων της σε έργα διατήρησης της άγριας φύσης)
 - ο Οι οικοτουρίστες
 - ✓ Ενισχύουν οικονομικά τοπικές περιβαλλοντικές οργανώσεις
 - ✓ Ενημερώνονται για το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και τις ανάγκες διατήρησης της φύσης
- Συνετή διαχείριση της ενέργειας, των υδατικών πόρων και των απορριμμάτων
 - ο Η διοίκηση

-
- ✓ Δίνει κίνητρα για την υιοθέτηση καινοτόμων τεχνικών και τεχνολογιών
 - ο Οι επιχειρήσεις
 - ✓ Χτίζουν τα οικοτουριστικά καταλύματα με βάση τις αρχές της βιοκλιματικής
 - ✓ Συλλέγουν και χρησιμοποιούν το νερό της βροχής
 - ✓ Αναρτούν στα δωμάτια οδηγίες για τη συνετή χρήση του νερού και της ενέργειας
 - ✓ Ελέγχουν τακτικά για διαρροές νερού
 - ο Οι οικοτουρίστες
 - ✓ Χρησιμοποιούν τα σεντόνια και τις πετσέτες για περισσότερες της μιας ημέρας
 - ✓ Δεν αφήνουν ηλεκτρικές συσκευές ανοικτές κατά την απουσία τους από το δωμάτιο
 - ✓ Προτιμούν το γρήγορο ντους από το μπάνιο με γεμάτη μπανιέρα
 - Μείωση των επιπτώσεων από τη μετακίνηση επισκεπτών σε προστατευόμενες περιοχές
 - ο Η διοίκηση
 - ✓ Ελέγχει αυστηρά την κίνηση και στάθμευση οχημάτων στις προστατευόμενες περιοχές
 - ✓ Επιτρέπει μόνο σε δημόσια μέσα μεταφοράς να προσεγγίσουν επιλεγμένες περιοχές
 - ο Οι επιχειρήσεις

- ✓ Σχεδιάζουν οικοτουριστικές διαδρομές με στόχο την ελαχιστοποίηση των αποστάσεων
 - ✓ Συντηρούν τακτικά τα οχήματα που χρησιμοποιούνται για τη μετακίνηση των επισκεπτών
 - ✓ Επενδύουν σε μέσα μεταφοράς «καθαρής» τεχνολογίας (π.χ. ηλεκτρικά ή υβριδικά αυτοκίνητα, ποδήλατα)
- ο Οι οικοτουρίστες
- ✓ Χρησιμοποιούν όσο το δυνατόν περισσότερο τα δημόσια μέσα μεταφοράς
 - ✓ Επιλέγουν την πεζοπορία για μικρές ή μέσες αποστάσεις ή το ποδήλατο για μεγαλύτερες

Οικονομική βιωσιμότητα και οικοτουρισμός

- Παροχή ποιοτικών και καινοτομικών οικοτουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών
 - ο Η διοίκηση
 - ✓ Ενισχύει την έρευνα και τη μεταφορά τεχνογνωσίας
 - ✓ Διοργανώνει διαγωνισμούς για τον σχεδιασμό καινοτόμων οικοτουριστικών προϊόντων (π.χ. αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί για σχεδιασμό οικοτουριστικών καταλυμάτων)
 - ✓ Αναπτύσσει εθνικά και τοπικά συστήματα πιστοποίησης
 - ο Οι επιχειρήσεις
 - ✓ Εφαρμόζουν συστήματα διασφάλισης ποιότητας
 - ✓ Υιοθετούν κώδικες συμπεριφοράς και οικο-σήματα (eco-labels)

-
- ✓ Χρηματοδοτούν ειδικές έρευνες αγοράς για να αντιληφθούν τις προτιμήσεις των οικοτουριστών
 - ✓ Αναπτύσσουν στρατηγικές προώθησης οικοτουριστικών προϊόντων
 - ✓ Εκπαιδεύουν το προσωπικό
 - ο Οι οικοτουρίστες
 - ✓ Προτιμούν τις πιστοποιημένες επιχειρήσεις
 - ✓ Διαφημίζουν τις θετικές εμπειρίες τους και δυσφημίζουν τις αρνητικές
 - Ορθή χρήση και τιμολόγηση οικοτουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών
 - ο Η διοίκηση
 - ✓ Ελέγχει
 - ο Οι επιχειρήσεις
 - ✓ Τιμολογούν τα οικοτουριστικά προϊόντα με βάση την αξία τους και όχι με βάση την εικόνα τους
 - ✓ Παρέχουν διαφορετικά επίπεδα υπηρεσιών και τιμών σε διαφορετικά τμήματα της αγοράς
 - ✓ Εξασφαλίζουν ότι το «τοπικό προϊόν» είναι πραγματικά τοπικό
 - ο Οι οικοτουρίστες
 - ✓ Δέχονται αυξημένες τιμές εφόσον εξασφαλίζουν ότι το παρεχόμενο προϊόν ή υπηρεσία έχει υψηλή αξία

Κοινωνική δικαιοσύνη και οικοτουρισμός

- Συμβολή στην τοπική οικονομία
 - ο Η διοίκηση
 - ✓ Χρηματοδοτεί οικοτουριστικές επενδύσεις με κριτήρια εντοπιότητας
 - ο Οι επιχειρήσεις
 - ✓ Οι σχετικά μεγαλύτερες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν ως υπεργολάβους για συγκεκριμένες δραστηριότητες μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις ή τοπικές ομάδες (π.χ. ένας οικοτουριστικός ξενώνας αναθέτει τη σίτιση των επισκεπτών του σε ένα συνεταιρισμό γυναικών)
 - ✓ Απασχολούν κατοίκους της περιοχής
 - ο Οι οικοτουρίστες
 - ✓ Προτιμούν τα τοπικά προϊόντα (εφόσον είναι πραγματικά τοπικά)
- Προώθηση συμμετοχικών διαδικασιών
 - ο Η διοίκηση
 - ✓ Χρηματοδοτεί τη σύνταξη ολοκληρωμένων σχεδίων οικοτουριστικής ανάπτυξης
 - ο Οι επιχειρήσεις
 - ✓ Υπολογίζουν τη γνώμη των τοπικών κατοίκων όταν σχεδιάζουν οικοτουριστικές δραστηριότητες
 - ο Οι οικοτουρίστες
 - ✓ Προσαρμόζονται στις τοπικές συνήθειες

Παραδείγματα καλών πρακτικών

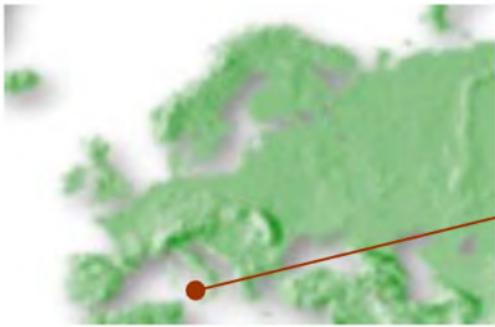
Όπως και στην περίπτωση του κεφαλαίου 5, τα παραδείγματα καλών πρακτικών παρουσιάζονται με τη μορφή πίνακα. Για κάθε παράδειγμα δίνεται ο τίτλος, οι λέξεις κλειδιά, δύο χάρτες προσανατολισμού, μία σύντομη περιγραφή και το δίδαγμα το οποίο μπορούν να εκμεταλλευθούν τα νησιά των Κυκλάδων.

Α	Σχεδιασμός οικοτουριστικών καταλυμάτων
Λέξεις Κλειδιά	
Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, αναπτυξιακές τράπεζες, ιδιωτική χρηματοδότηση	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το δημοτικό συμβούλιο της πόλης Nassau στις Μπαχάμες διοργάνωσε αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για το σχεδιασμό οικοτουριστικών καταλυμάτων. Ο διαγωνισμός χρηματοδοτήθηκε από μια αναπτυξιακή τράπεζα. Συνεργαζόμενη οικοτουριστική επιχείρηση ανέλαβε την υποχρέωση να εφαρμόσει ένα από τα τρία βραβευθέντα σχέδια την επόμενη φορά κατά την οποία θα επέκτεινε τις δραστηριότητες της.	
Δίδαγμα	
Τα οικοτουριστικά καταλύματα αποτελούν σημείο αιχμής στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Οι Κυκλάδες πρέπει να εκμεταλλευθούν την αξιόλογη αρχιτεκτονική κληρονομιά που διαθέτουν και να προωθήσουν τη δημιουργία οικοτουριστικών καταλυμάτων με βάση την παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Η νομαρχία ή μεγάλοι δήμοι μπορούν να χρηματοδοτήσουν σε συνεργασία με τράπεζες αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς για σχεδιασμό οικοτουριστικών καταλυμάτων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε περιοχές όπου η αρχιτεκτονική αισθητική έχει αρχίσει να αλλοιώνεται όπως για παράδειγμα η Σαντορίνη	

B	Διατήρηση της φύσης
Λέξεις Κλειδιά	
Αυστηρά προστατευόμενη περιοχή, σύστημα διαχείρισης επισκεπτών	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το BirdLife Σεϋχελλών αγόρασε ένα ακατοίκητο νησί του αρχιπελάγους των Σεϋχελλών (Cousine island) το οποίο είναι τόπος διαβίωσης πολλών ενδημικών πτηνών. Στο νησί εγκαταστάθηκε επιστημονικός σταθμός. Στους επισκέπτες παρέχεται οικοτουριστική περιήγηση για συγκεκριμένες ώρες κάθε ημέρα (4 ομάδες ημερησίως, με μέγιστο αριθμό τα 15 άτομα και με διάρκεια περιήγησης τη 1 ώρα). Οι κάτοικοι των γύρω νησιών μπορούν να επισκεφθούν το νησί μαζί με τις ομάδες των τουριστών αλλά επιπλέον 1 ημέρα κάθε εβδομάδα το νησί δέχεται αποκλειστικά τοπικούς επισκέπτες και όχι τουρίστες. Η διανυκτέρευση δεν επιτρέπεται ούτε σε ερευνητές παρά μόνο στους φύλακες του νησιού. Τα έσοδα διατίθενται αποκλειστικά για έργα διατήρησης της φύσης στο νησί Cousine. Αξίζει να σημειωθεί ότι το κόστος της οικοτουριστικής διαδρομής είναι ιδιαίτερα χαμηλό (περίπου 15 €) σε σχέση με το μέσο επίπεδο τιμών στις Σεϋχέλλες.	
Δίδαγμα	
Περιοχές των Κυκλάδων που αποτελούν ενδιαιτήματα σπανίων ειδών μπορούν να οργανώσουν οικοτουριστικές διαδρομές με αυστηρή επίβλεψη των επισκεπτών.	

Γ	Συμμετοχικός σχεδιασμός
Λέξεις Κλειδιά	
Γενικό σχέδιο, οικοτουριστική ανάπτυξη, συγκρούσεις	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Η κοινότητα του νησιού Kangaroo στην Αυστραλία πήρε την πρωτοβουλία και χρηματοδότησε τη σύνταξη γενικού σχεδίου για την οικοτουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Με διαδικασίες συμμετοχικού σχεδιασμού, όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς «κάθισαν στο ίδιο τραπέζι» και με τη συνδρομή ειδικού συμβούλου συνέταξαν το γενικό σχέδιο για την οικοτουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Η διαδικασία αυτή αν και ήταν χρονοβόρος οδήγησε στην ελαχιστοποίηση των συγκρούσεων μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων.	
Δίδαγμα	
Τα γενικά σχέδια είναι η πλέον επιτυχής πρακτική για την ορθή ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Στις Κυκλάδες καλό θα ήταν ένα γενικό σχέδιο για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού να αφορά το σύνολο του νομού και όχι ένα νησί. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι η μόνη βιώσιμη μέθοδος για ένα γενικό σχέδιο το οποίο θα μπορεί να εφαρμοσθεί χωρίς προβλήματα.	

Δ	Καινοτομικά προϊόντα – Χρήση νέας τεχνολογίας
Λέξεις Κλειδιά	
Διαδίκτυο, συστήματα κρατήσεων, τουριστικοί πράκτορες	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Τα συστήματα κρατήσεων αποτελούν το Α και το Ω της αποδοτικής προβολής των οικοτουριστικών προϊόντων. Οι οικοτουριστικοί πράκτορες στις Σεϋχέλλες ανέπτυξαν ένα ολοκληρωμένο ηλεκτρονικό σύστημα κρατήσεων βασισμένο στην τεχνολογία του διαδικτύου. Το σύστημα περιλαμβάνει όλες τις επιχειρήσεις οι οποίες διαθέτουν οικοτουριστικά προϊόντα. Ο ενδιαφερόμενος πελάτης μπορεί να επιλέξει μία σειρά προϊόντων από διαφορετικούς προμηθευτές και να δημιουργήσει έτσι το προσωπικό του οικοτουριστικό πακέτο	
Δίδαγμα	
Η ανάπτυξη δικτύου μεταξύ των φορέων που παρέχουν υπηρεσίες εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να συμβάλλει πολύ στην προβολή των Κυκλάδων ως οικοτουριστικού προορισμού. Πρέπει να δοθεί προσοχή ώστε ο σχεδιασμός του δικτυακού τόπου να μην γίνει βεβιασμένα. Η μη ύπαρξη δικτυακού τόπου είναι προτιμότερη από την ύπαρξη ενός μη λειτουργικού (π.χ. μόνο προβολή φωτογραφιών).	

Ε	Χωροθέτηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων
Λέξεις Κλειδιά	
Αποκατάσταση τοπίου, μονοπάτια, παραδοσιακές μέθοδοι	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Ο δήμος Ustica στη Σικελία υλοποίησε έργο με σκοπό την αποκατάσταση του τοπίου στο ομώνυμο νησί. Τα μέτρα του έργου ήταν σχεδιασμένα έτσι ώστε να χωροθετήσουν οικοτουριστικές δραστηριότητες. Μεταξύ διαφόρων δράσεων αποκαταστάθηκαν μονοπάτια με βάση ιστορικά στοιχεία για τα μονοπάτια που χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι στους αρχαίους χρόνους. Χρησιμοποιήθηκαν παραδοσιακά υλικά φτιαγμένα με τοπικές πρώτες ύλες. Σε επόμενο στάδιο δημιουργήθηκε ένας συνεταιρισμός νέων ο οποίος θα αναλάβει τη λειτουργία της οικοτουριστικής επιχείρησης. Με τον τρόπο αυτό, υποστηρίχθηκε η τοπική οικονομία και διατηρήθηκε το φυσικό περιβάλλον.	
Δίδαγμα	
Η χωροθέτηση ήπιων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων σε ιστορικές περιοχές (όπως οι οικοπεριηγητικές διαδρομές με ενημέρωση για την ιστορία και το περιβάλλον) μπορεί να αποτελέσει μέσο διατήρησης τόσο του φυσικού όσο και του δομημένου περιβάλλοντος. Πρόσφατα εκδηλώθηκε ενδιαφέρον από πολλούς φορείς για την αποκατάσταση της φύσης και του δομημένου περιβάλλοντος στη Γυάρο. Με δεδομένο το ιστορικό φορτίο του νησιού οποιαδήποτε παρέμβαση θα πρέπει να γίνει αποκλειστικά και μόνο με συνετές πρακτικές και με ιδιαίτερη μελέτη.	

ΣΤ	Τοπική ανάπτυξη
Λέξεις Κλειδιά	
Αποκατάσταση τοπίου, μονοπάτια, παραδοσιακές μέθοδοι	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Το νησί Bokö στη Σουηδία είναι ένα νησί με έκταση 80 εκταρίων στο αρχιπέλαγος του Östergötaland. Το Νομαρχιακό συμβούλιο της περιοχής υλοποίησε ένα έργο για την ανάπτυξη του νησιού. Μία μεγάλη ομάδα δράσεων του έργου ήταν αφιερωμένη στον οικοτουρισμό. Δημιουργήθηκε ένα κέντρο περιβαλλοντικής και πολιτιστικής πληροφόρησης. Το κέντρο δημιουργήθηκε σε ένα παλιό χώρο αποθήκευσης σκαφών. Οι ψαράδες της περιοχής εκπαιδεύθηκαν και αποτέλεσαν τους οικοξεναγούς στην περιοχή.	
Δίδαγμα	
Νησιά τα οποία δεν διαθέτουν μεγάλη τουριστική κίνηση μπορούν να αναπτύξουν οικοτουριστικές δραστηριότητες οι οποίες θα βασίζονται στην ενημέρωση, την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση. Καλές ευκαιρίες δίνουν τα νησιά με εγκαταλελειμμένα παραδοσιακά κτίρια.	

Z	Συνετές πρακτικές
Λέξεις Κλειδιά	
Κώδικες συμπεριφοράς, ξενοδοχεία	
Προσανατολισμός	
	
Σύντομη Περιγραφή	
Στην Μπελίτζε οι ξενοδόχοι έχουν υιοθετήσει κώδικες συμπεριφοράς για την μείωση των επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον. Οι κώδικες συμπεριφοράς γίνονται σεβαστοί από όλους τους φορείς τουριστικής δραστηριότητας. Οι ξενοδόχοι σχεδίασαν και προσφέρουν ειδικά οικοτουριστικά πακέτα σε επισκέπτες της περιοχής. Πολλά από τα ξενοδοχεία προχώρησαν ένα βήμα παραπάνω και εφάρμοσαν συστήματα πιστοποίησης των υπηρεσιών που παρέχουν.	
Δίδαγμα	
Οι κώδικες συμπεριφοράς είναι αναγκαίοι όχι μόνο για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού αλλά και για την μείωση των επιπτώσεων του μαζικού τουρισμού. Ο σχεδιασμός κωδίκων συμπεριφοράς δεν απαιτούν μεγάλο κόστος και αποτελούν ένα στάδιο πριν την πιστοποίηση μονάδων. Το ISO 14000 αποτελεί πρότυπο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα ξενοδοχεία.	

10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ανάλυση που προηγήθηκε επιτρέπει την εξαγωγή προκαταρκτικών συμπερασμάτων για τις προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες. Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που ακολουθούν βασίσθηκαν στις ακόλουθες παραδοχές:

- Ο μαζικός τουρισμός θα συνεχίσει να είναι η βασική μορφή τουρισμού στην πλειονότητα των νησιών των Κυκλάδων
- Ο μαζικός τουρισμός με τον τρόπο που ασκείται σήμερα δεν μπορεί να υποστηρίξει την αειφορική ανάπτυξη των Κυκλάδων

Το πρώτο συμπέρασμα αναφέρεται στην καταλληλότητα των Κυκλάδων ως οικοτουριστικού προορισμού. Σύμφωνα με τα γνωρίσματα που πρέπει να έχουν οι οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι εύκολο να αναγνωρισθεί ότι οι Κυκλάδες είναι ιδανικοί τόποι για την ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων καθώς διαθέτουν πλούσιο φυσικό περιβάλλον, μεγάλη ιστορική κληρονομιά και σπουδαία πολιτιστική παράδοση.

Μέχρι ποια κλίμακα όμως μπορούν να αναπτυχθούν οικοτουριστικές δραστηριότητες στις Κυκλάδες; Η ισχύουσα οργάνωση του τουρισμού στα Κυκλαδονήσια οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο οικοτουρισμός θα πρέπει να θεωρείται μέσο εμπλουτισμού και όχι μέσο υποκατάστασης του υφιστάμενου τουριστικού προϊόντος (μαζικός τουρισμός). Ο οικοτουρισμός στις Κυκλάδες θα πρέπει να αρχίσει με καινοτομικές δραστηριότητες οι οποίες θα αναδείξουν τα πλεονεκτήματά του σε όλο το φάσμα της τουριστικής αγοράς. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να σχεδιασθούν με τον

πληρέστερο τρόπο καθώς ενδεχόμενη αποτυχία στα πρώτα στάδια εφαρμογής τους θα πλήξει εν τη γενέσει τους τις προσπάθειες ανάπτυξης του οικοτουρισμού.

Μπορεί λοιπόν ο οικοτουρισμός να υποστηρίξει τις προσπάθειες διατήρησης της φύσης στις Κυκλάδες; Ο οικοτουρισμός είναι αναγκαίος για τη διατήρηση της φύσης στις Κυκλάδες αλλά δεν μπορεί από μόνος του να εξασφαλίσει τη συνολική επιτυχία των προσπαθειών. Ο σκοπός πρέπει να είναι η επίτευξη του αειφορικού τουρισμού στο σύνολό του. Ο οικοτουρισμός θα πρέπει να δράσει ως καταλύτης στην πορεία προς τον αειφορικό τουρισμό. Ο οικοτουρισμός δεν πρέπει να μυθοποιηθεί. Έχει συγκεκριμένα όρια εφαρμογής και δεδομένες ικανότητες να συμβάλει στη διατήρηση της φύσης.

Το μέλλον του τουρισμού στις Κυκλάδες εξαρτάται άμεσα από την επίτευξη του σκοπού για αειφορικό τουρισμό. Ο σκοπός αυτός διευκολύνεται με την εφαρμογή δράσεων οικοτουρισμού. Ο σκοπός λοιπόν διαμορφώνεται στην επόμενη φράση:

«Οι Κυκλάδες σκοπεύουν στον αειφορικό τουρισμό για την επίτευξη του οποίου θα χρησιμοποιηθεί ως κύριο μέσο ο οικοτουρισμός»

Η επίτευξη του σκοπού αυτού απαιτεί δράσεις σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο σχεδιάζεται η στρατηγική για τον αειφορικό τουρισμό. Στο δεύτερο επίπεδο σχεδιάζονται και εφαρμόζονται οικοτουριστικές δραστηριότητες. Η εργασία στα δύο επίπεδα είναι παράλληλη και αλληλοσυμπληρούμενη.

Μια ομάδα προτάσεων μέσω των οποίων θα υλοποιηθεί ο παραπάνω σκοπός είναι οι ακόλουθες:

- Εκπόνηση γενικού σχεδίου για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες. Το γενικό σχέδιο θα θέτει ως προϋπόθεση ότι απώτερος σκοπός είναι η επίτευξη της αειφορίας σε όλες τις μορφές τουρισμού.
- Σύνταξη κωδίκων συμπεριφοράς για τους μετέχοντες στην τουριστική αγορά
- Εισαγωγή πιλοτικών οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στα υφιστάμενα τουριστικά πακέτα τα οποία διαθέτουν οι τουριστικοί πράκτορες στους επισκέπτες των Κυκλάδων. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να είναι:
 - Οικο-περιηγήσεις
 - Ενημερωτικά σεμινάρια στη φύση
 - Ομαδικά παιχνίδια για παιδιά ή και ενήλικες, στο φυσικό περιβάλλον

Οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να συμπληρωθούν με:

- Την έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων που θα πληροφορούν τους επισκέπτες για την προσπάθεια ανάπτυξης οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στις Κυκλάδες
- Την οργάνωση ημερίδων σχετικών με τον τουρισμό, τον οικοτουρισμό και τις προστατευόμενες περιοχές, στις τοπικές κοινότητες
- Διοργάνωση ανοιχτής σύσκεψης για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες. Η σύσκεψη δεν θα πρέπει να έχει τα γνωρίσματα συνεδρίου (με προεπιλεγμένες παρουσιάσεις) αλλά τα γνωρίσματα συνάντησης εργασίας με σύντομες τοποθετήσεις και οργάνωση στρογγυλών τραπεζιών με συγκεκριμένο σκοπό. Οι συμμετέχοντες στη σύσκεψη θα πρέπει να

δεσμεύονται κατά το δυνατόν για τον ρόλο τους στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες.

Οι καλές πρακτικές που αναγνωρίστηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο και οι προτάσεις οι οποίες παρουσιάστηκαν μπορούν να αποτελέσουν την αρχή για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στις Κυκλάδες. Η εφαρμογή τους θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα επίπονης μελέτης και σχεδιασμού έτσι ώστε να διασφαλισθεί κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο η επιτυχία του εγχειρήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Australia Department of Tourism. 1994. National Ecotourism Strategy. Canberra, Australia Publishing Service

Butler, James. 1992 Ecotourism: Its changing Face and Evolving Philosophy. IUCN-IV World Congress on National Parks and Protected Areas.

Butler, R. W. 1980. The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources. Canadian Geographer 24, 5-12.

Ceballos-Lascurain, H. 1996. Tourism, ecotourism and protected areas: The state of Nature Based tourism around the world and guidelines for its development. IUCN, Gland, Switzerland.

Eagles, P. F. J. 1999 International Trends in Park Tourism and Ecotourism. IUCN, Gland, Switzerland.

European Commission. 1999. Sustainable tourism and Natura 2000. Conference proceedings. Lisbon.

Issaverdis, J.P. 2001. The Pursuit of Excellence: Benchmarking, Accreditation, Best Practice and Auditing. In: Weaver, D.B. (edt), The encyclopedia of ecotourism. CABI Publishing.

IUCN. 1991. Parks, vol. 2, No 3 [issue dedicated to ecotourism]

IUCN. 1992. Programme. IV World Congress on National Parks and Protected Areas. Gland, Switzerland

Pigram, J.J. 1998. Best practices environmental management and the tourism industry. In: Cooper, C. and Wanhill, S (eds) Tourism development: Environmental and community issues. John wiley & sons, Chichester, UK

TIES. 1991. The quest to define ecotourism. The ecotourism society newsletter. Spring 1991

UNEP. 2001. Manual for the International Year of Ecotourism 2002, IYE 2002. UNEP: Paris.

Wight, P. 1999. Catalog of exemplary practices in adventure travel and ecotourism. Canadian tourism Commission, Ottawa

Ziffer, K. A. 1989. Ecotourism: The Uneasy Alliance. Conservation International: Ernst & Young.

Παράρτημα 1

*Κανονισμός του συμβουλίου της Ευρώπης περί «της πολιτικής για την αειφορική
τουριστική ανάπτυξη σε προστατευόμενες περιοχές»*

COUNCIL OF EUROPE

COMMITTEE OF MINISTERS

RECOMMENDATION No. R (95) 10

OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES

ON A SUSTAINABLE TOURIST DEVELOPMENT POLICY

IN PROTECTED AREAS

(Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995

at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, acting under Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Having regard to Recommendation No. R (94) 7 on a general policy for sustainable and environment-friendly tourism development;

Bearing in mind the Declaration of the Ministerial Conference held in Lucerne from 28 to 30 April 1993 on "Environment for Europe" which calls upon the Council of Europe to pursue its activities on standard legislation and pilot projects to promote sustainable tourism;

Observing the considerable growth tourism and leisure activities are undergoing, which is bound to increase in the future;

Recognising that sustainable tourism should be regarded as a means of developing the social and economic potential of regions;

Noting a change in the attitudes of visitors, who are more and more receptive to ideas of nature conservation and the protection of the environment;

Convinced of the need to develop nature tourism based on discovery of fauna, flora and landscapes;

Noting that parks, reserves and other protected areas are attracting an increasing number of visitors;

Stressing the need to apply a policy whereby protected areas are opened in order to satisfy the expectations of a society in search of protected areas, seen as the last remaining refuges for wildlife and as places in which to enjoy silence and contemplation;

Considering that tourism should help to make European citizens aware that protected areas contain a unique natural and cultural heritage which should be preserved for present and future generations;

Aware nevertheless of the potential destruction which excessive tourist pressure and certain harmful practices may cause in protected areas,

Recommend that the governments of member states:

- a.* maintain, wherever necessary and possible, strictly protected areas, the sole purpose of which is to serve the needs of scientific research;
- b.* with regard to other protected areas, take appropriate measures to encourage sustainable tourism which respects the heritage of those areas, based on the principles and guidelines contained in the appendix to this recommendation;
- c.* ensure that this recommendation is circulated as widely as possible among the authorities concerned at national, regional and local level, as well as among tourist industry representatives and local communities.

Appendix to Recommendation No. R (95) 10

A. Definitions

For the purposes of this recommendation, the following definitions shall apply to:

1. *sustainable tourism, which is:*

any form of tourist development or activity which:

- respects the environment;
- ensures long-term conservation of natural and cultural resources;
- is socially and economically acceptable and equitable.

2. *protected areas are:*

areas set aside for the protection and maintenance of biological diversity, natural resources and related cultural resources, which are managed by means of legal methods or other effective conservation measures.

B. Scope

The principles and guidelines apply primarily to protected areas. They may also apply to areas with a wealth of cultural, biological and landscape features which are, in consequence, worthy of protection.

C. Principles and guidelines

I. Authorities responsible for the management of protected areas should promote the use of protected areas for tourism which respects the intrinsic value of each area, with supervision measures in keeping with its natural and cultural characteristics. To this end, it is advisable to develop forms of tourism based on:

- a.* respect for biodiversity, natural and cultural features, and the quality of the water, air, soil and landscapes;
- b.* respect for the social and cultural identity of the local populations;

c. compatibility and the need to strike a balance between the competing aspirations and needs of local communities, tourist development and conservation; precedence must always be given to conservation interests whenever they cannot be reconciled with those of tourism;

d. the use of resources generated by tourism to promote measures to preserve and manage protected areas and add to the well-being of the local population;

e. the existence of different types of protected areas, and the need to provide for a kind of tourism appropriate to the aims of each area and based on the key concept of carrying capacity;

f. shared responsibility;

g. the aim of ensuring that the approaches adopted in protected areas serve as examples, since these places are considered as pilot areas, which tourism can use as a source of new models and new approaches.

II. The authorities responsible for regional and spatial planning should incorporate the protected area into a complete tourist development strategy.

Although the protected area may enhance the region's tourist interest, it is not the only tourist attraction and cannot, on its own, meet all the demands which people make on it. The following measures should thus be taken:

a. devise a strategy which makes the most of all the natural and cultural resources of a region and conduct environmental impact studies for all projects and programmes;

b. compile an inventory of the region's tourist resources and amenities, indicating the extent to which they are used by tourists, the visitor capacity of the region and the carrying capacity of the tourist sites;

c. define the role played by the protected area in the tourist development of the region, as well as its relationship to other tourist attractions;

d. analyse tourist demand, promote a wide range of tourist amenities, and organise a variety of activities for visitors;

e. call upon a broad range of expertise in devising this strategy, relying on disciplines other than those currently recognised;

f. accommodation and reception facilities and amenities should be situated, if appropriate, outside protected areas; the potential of the surrounding area will thus be enhanced, with the provision in particular of appropriate services and activities; the impact of the surrounding area on the protected area should be analysed.

III. Those responsible for protected areas should provide an appropriate response to the growing public interest in such areas.

In the context of the conservation and management plan specific to each protected area, and in conjunction with the tourist industry and local communities, they should develop a concept of sustainable tourism, and a plan of action which emphasises:

1. *Conservation of the area*

Each protected area must have a set of rules drawn up which is adapted to its aims and function, stating whether and to what extent certain activities can be carried out or if they should be prohibited altogether, determining when the public can visit and guaranteeing behaviour conducive to preventing damage to nature.

2. *Controlling numbers*

Activities should be spread out in time and space, according to the carrying capacity of the area in question, through the following measures:

_ partitioning the areas into zones bearing in mind the habitat's richness, fragility, sensitivity to certain pressures, and carrying capacity;

_ routing or channelling tourists along clearly marked paths or trails or by means of guided tours;

_ limiting visitor numbers by any appropriate means, or even restricting visiting days and times, according to the carrying capacity of the area in question.

3. *Visitor reception, information and education*

a. The organisation of reception entails:

i. having a thorough knowledge of the various types of tourists with their diverse motivations and expectations;

ii. bearing in mind the variety of requirements and cultural approaches needed in dealing with the public;

iii. providing recreational or educational facilities to suit the environment and the public, and removable amenities in certain sensitive zones, and promoting research into techniques for manufacturing materials suited to protected areas;

b. an information, explanation and communication strategy should be implemented.

Its aims should be:

i. to promote awareness of the value of the heritage contained in protected areas and the need to preserve it;

ii. to encourage people to accept the constraints necessitated by its protection;

iii. to explain the delicate task of the manager, who must both accommodate visitors and keep intact, or even enhance, the natural, cultural and landscape features of the protected area;

iv. not only to instil knowledge but also to answer visitors' questions.

It should comprise the following:

- i. information provided competently and with due regard to the target groups (tourists, decision-makers, tourism professionals, and so on), particularly on measures to prevent pollution;
- ii. use of information media to help alert the public to the issues through education-oriented facilities (walks, tours, etc.), and signposting (vital for the park's image, and a primary source of information), if possible in several languages;
- iii. training programmes for officials responsible for reception, information and explanation in the protected areas, particularly wardens and other park employees.

4. *Follow-up*

A programme should be drawn up to monitor and supervise the development of tourist activities, making it possible to:

- a. follow and fully understand the changing needs, expectations and behaviour of the public as well as visitor numbers;
- b. develop research programmes to make a systematic assessment of the effects which certain activities have on the natural habitat and species, and take the precautionary and suspension measures needed to prevent or offset adverse negative effects;
- c. continuously supervise the state of reception infrastructures.

5. *Co-operation among all concerned*

There must be patient, active co-operation with a view to developing a balanced pattern of tourism. Consequently, there should be scope for formalising dialogue, pooling resources and know-how, and seeking mutually agreed solutions with the various partners involved.

The exchange of information and sharing of experiences with the managers of other protected areas should be encouraged. Information systems comprising data on

sustainable tourism should be compatible, so that they can be used for all protected areas.

IV. Tourism professionals should accept the constraints of a sustainable pattern of tourism, that is to say one which respects the environment, and should make a direct contribution to the conservation of protected areas.

They should:

a. take account of the nature of each protected area and the wishes of the local people;

b. develop tourist projects within the framework of the development and management plan for protected areas in which they may be situated and in consultation with the authorities responsible for the areas concerned;

c. build facilities in the local style and if possible with local materials which blend in with the surroundings and the landscape;

d. make every effort to enhance and restore existing infrastructures and buildings, if appropriate by endowing them with a new function;

e. support the economy of the local communities by using the local workforce, services and products;

f. contribute, as users of the natural assets of the protected areas, to maintenance and administration costs;

g. provide services and promote environment-friendly products;

h. give priority to public transport which is quiet and non-polluting, both in providing access to the protected areas and for moving about within them;

i. develop training programmes to inculcate respect for the environment, aimed particularly at guides and members of the profession;

j. inform tourists not only of the attractiveness of nature, but also of its fragility, and of the need to respect it;

k. incorporate the ethics of conservation into their advertising and marketing policy in such a way as to arouse tourists' interest in protected areas and foster an understanding of them;

l. have recourse to the services and assistance of specialist bodies or networks which have information, new ideas and successful experiences that can be passed on.

Παράρτημα 2

*Συμπεράσματα του Διεθνούς Συνεδρίου:
«Οικοτουρισμός σε αναπτυσσόμενα μικρά νησιωτικά κράτη και άλλα μικρά νησιά»*

Republic of
Seychelles
Ministry of Tourism and
Transport

**Conference on Sustainable Development of Ecotourism in Small
Islands Developing States (SIDS) and Other Small Islands**

Preparatory Conference for the International Year of Ecotourism

Mahé, Seychelles, 8-10 December 2001

Final Report

INTRODUCTION

Ecotourism activities have been expanding rapidly over the past two decades and further growth is expected in the future. Recognising its global importance, the United Nations designated the year 2002 as the International Year of Ecotourism, and its Commission on Sustainable Development requested international agencies, governments and the private sector to undertake supportive activities. In this framework, the World Tourism Organization is co-ordinating with other international and regional organizations, as well as with its Members and other groups, to undertake a series of activities in the preparation and during the IYE. As part of the preparatory activities, WTO is organising regional seminars and conferences to address, and provide forums for, region and destination – specific issues related to ecotourism. The experiences and results from these regional meetings will add up to the World Ecotourism Summit that is to be held in Quebec, Canada on the 19-22 May 2002.

WTO has been actively involved in conducting research and tourism planning projects, preparing publications, organizing and participating in international and regional meetings with a view to fostering the sustainable development of tourism in Small Island Developing States (SIDS) and other islands. The Seychelles Conference was a timely merger of this series of activities with the IYE process, given the importance and specific characteristics of ecotourism in island destinations.

Islands are among the most visited tourist destinations in the world. They are vulnerable territories with limited resources and delicate ecosystems. Although in many touristically developed islands the classical activity is sun-beach tourism, the potentials of ecotourism are great, given that most islands host unique terrestrial flora and fauna with high number of endemic species, exotic coral reefs and marine ecosystems, plus special geological features and attractive landscapes. In many islands, communities preserve traditions and living cultures that are also of great interest for sensitive and educated visitors.

The Seychelles Conference was organized by WTO, jointly with the Seychelles Government, aiming at offering a forum where stakeholders from all major groups concerned with sustainable development and management of ecotourism in Small

Island Developing States and other islands could exchange experiences by presenting case studies and conducting in depth debates on this subject.

Approximately 100 persons from 20 countries participated at this Conference, representing stakeholders from the public, private and NGO sectors and local communities. In total 25 case studies were presented together with three introductory presentations in four sessions. The thematic sessions addressed issues of ecotourism policies and planning, regulation, marketing and promotion, as well as monitoring of ecotourism activities.

The summary of conclusions and discussions of this Conference is presented according to the four themes of the World Ecotourism Summit:

Theme A: Ecotourism Policy and Planning: the sustainability challenge

Theme B: Regulation of ecotourism: Institutional responsibilities and frameworks

Theme C: Product development, marketing and promotion of ecotourism: fostering sustainable products and consumers

Theme D: Monitoring costs and benefits of ecotourism: ensuring equitable distribution among all stakeholders

The World Tourism Organization would like to thank the Seychelles Government and its Ministry of Tourism and Transport for the excellent logistical arrangements, coordination and support in hosting this Conference. WTO would also like to thank the participants of this Conference for their significant contribution through the case study presentations and debates.

The simultaneous interpretation was organized with the assistance of the *Alliance Française* and the *Service Coopération et d'Action culturelle de l'Ambassade de France aux Seychelles* and sponsorship was provided by the *Development Bank of Seychelles* for this Conference.

This Final Report has been prepared by Dr. Stefanos Fotiou (The Goulandris Natural History Museum-Greek Biotope/Wetland Centre), Dr. Dimitros Buhalis (University of Surrey - Centre for Research on Islands and Small States), WTO Experts, and Mr. Gabor Vereczi, Programme Officer at the WTO Sustainable Development of Tourism Section; and revised by Mr. Eugenio Yunis, Chief of the Sustainable Development of Tourism Section of WTO. The authors of this report would like to thank the participants for their valuable comments on the draft conclusions document that was circulated among them by email after the conference.

SUMMARY OF DISCUSSIONS AND CONCLUSIONS

The underlying issues that were raised throughout the sessions may be summarised as follows:

- The fragility of the ecosystems in SIDS and other small islands requires a very careful planning of ecotourism activities.
- The participation of the local communities and support of local governments are prerequisites essential for a sustainable ecotourism development in SIDS and other small islands.
- Small Islands face a number of difficulties and particular issues, due to their insularity, limited availability of resources geographic isolation, that need to be taken into consideration.

Summit Theme A

Ecotourism Planning: the sustainability challenge

The case studies presented throughout the Conference exhibited a good variety of approaches that are followed by different countries in ecotourism planning, policymaking and regulation. Whatever the approach, the case studies demonstrate that some common principles exist, when SIDS or other small islands are willing to

plan and develop ecotourism under the sustainability umbrella. The conclusions from these presentations and the debates can be summarized as follows:

- The natural and economic particularities of tourism in SIDS and other small islands make it less useful to focus only on ecotourism (in a stricter sense). For these destinations, focusing on the broader concept of sustainable tourism is often a more effective policy position; though ecotourism can lead and set the benchmarks with regard to contribution to and protection of the natural and cultural environments in these places.
- In small islands ecotourism should be considered in the wider spectrum of tourism activities related to the natural and cultural environments, provided that these activities are fully compatible with nature conservation efforts. National tourism plans based entirely on ecotourism risk losing credibility within their own political system; failing to meet consumer expectations; and raising suspicion and criticism of conservation-based organisations when the majority of the basic stock of the local tourism infrastructure (accommodation, attractions, transport and services) was not designed for ecotourism and/or is not environmentally friendly and/or the management/owners are not environmentally aware/active.
- Formulating a common vision should be an initial step in strategic planning processes for sustainable tourism and ecotourism development. This needs to involve all stakeholders, representing wider government and community, the tourism industry, as well as non-governmental organizations, and to balance their interests. The tourism policy document of Seychelles, Vision 21, can be considered as a good example of a concerted visioning exercise at the national level in a small island developing state, and demonstrating the benefits of the support of non-tourism sectors as well.
- Given the importance of tourism in SIDS and other small islands, and the relatively reduced number of intervening factors, these destinations provide a unique venue for developing models for sustainable planning and management

of ecotourism and other forms of tourism. Monitoring and evaluation of pilot projects in these destinations can lead to valid models applicable in a second stage in more complex economic systems.

- Ecotourism development can assist to tackle the problems that isolation causes to SIDS and other small islands. Ecotourism activities must also support the regional development of less-favoured areas on islands, and contribute to poverty alleviation through careful planning of resource use and development; affirmative action policies, such as purchasing local goods and services; capacity building and focussed education; as well as training.
- Transparency and objectiveness must be ensured in any ecotourism planning decision. Inevitably, balancing the interests of stakeholders will be critical for the implementation of sustainable programmes.
- The fragility of island ecosystems must be the corner stone of any ecotourism plan, and any action must respect the local natural and cultural environment. Working with national and international conservation departments, agencies and NGOs is essential to bring appropriate ecological expertise into tourism planning processes.
- The conservation of “flagship-species”, that live in island habitats, is a good starting point for the development of a sustainable ecotourism plan and creation of protected areas. Good examples were demonstrated for this point in the case of the Reunion and the Cousin Island Special Reserve (Seychelles), among others.
- A very close relationship between ecotourism operation and protected area management exists in SIDS and other small islands. For this reason, more effort and attention is required in the preparation of ecotourism plans integrated into the management of protected areas. The percentage of protected area coverage varies greatly in different island nations and destinations (being the Seychelles an outstanding example, where almost 50 %

of the land area is protected). Places that have high % of protected areas require less effort as the expertise and managed resource is already covered by operational and development plans. Where SIDS have little or no protected areas coverage (a significant number) much greater attention and care is needed, as these sites, though equally fragile, do not have the resource allocation in place for conservation and habitat protection.

- Land ownership is a very important factor. The trend towards privatisation of protected and other natural areas in SIDS and other small islands must be explored in depth. Success stories of privatisation in SIDS may be used as demonstrative cases for other islands (like the example of Bird Island, Seychelles) but they cannot be simply just copied, they have to be adapted to the singular characteristics of each location, and particularly when these areas are under traditional land-ownership systems.
- Spatial planning of natural areas:
 - Zoning in destinations can enable bigger islands like Mallorca, or some Greek islands, to control their ecotourism activities in particular places of conservation and preservation allowing conventional tourism to take place in different zones. Strict zoning in protected areas should be applied and it should be extended outside of protected areas; in the case of some very small islands, it can be extended to the entire island.
 - Peripheral zones of protected areas could be designated for the development of ecotourism facilities and infrastructure in order to reduce the pressure on fragile ecosystems, including marine/aquatic environs. This development should be backed by strict environmental regulations and norms. Good examples were demonstrated for this aspect in the case of Madagascar National Parks.
 - The principles of Integrated Coastal Zone Management should be followed in infrastructure development and management (e.g. land, air, and water transportation)
- Site management

-
- The operational management of tourism facilities is also critical for the implementation of sustainable ecotourism practices. It can be regulated for example by standards with complex set of sustainability criteria reflecting environmental, and socio-cultural aspects for development of accommodation and other ecotourism facilities.
 - In ecotourism facilities of islands special attention needs to be given to the management of energy (use of renewable energy sources, e.g. solar energy, especially in tropical islands), scarce water resources (e.g. rainwater storage systems, reverse osmosis plant, etc.), waste management (reducing, reusing and recycling); appropriate sustainable use of biological resources, and reducing dependence on imported goods.
 - In many small islands and atolls the original habitats were severely altered by introduced species and, in the case of many tropical islands by the cultivation of monoculture plantations. The rehabilitation of original habitats by reintroducing native species and replacing introduced species is a lengthy and labour intensive, but essential process for preserving island ecosystems and endangered species, and it can trigger the sustainable development of ecotourism. The limited size of many small islands makes control of rehabilitation processes and species easier, as compared to bigger islands. A good example was provided by the Fregate Island, Seychelles, where rehabilitation of the original habitat and the introduction of native species form the basis for ecotourism activities.

Summit Theme B

Regulation of ecotourism: Institutional responsibilities and frameworks

Governmental commitment to conservation and ecotourism development in SIDS is one of the most important factors for operational success. Since the natural environment is the primary attraction in SIDS and other small islands, it is imperative that public, private and non-governmental organizations co-operate in regulating the industry and enforcing the institutional framework.

- The institutional leadership of the public sector was demonstrated in most cases, the fundamental role of public agencies to ensure a participatory process with the involvement of all stakeholder groups in policy making and planning (participatory mechanisms: e.g. multi-stakeholder steering committee or working groups).
- The role of development banks in promoting environmentally friendly infrastructures and establishments is important. A good example was provided by the Bahamas Ecolodge Design Competition, where development banks had an important role in financing the ecolodge design initiatives according to the criteria developed by the government.
- Conservation NGOs managing protected areas can have important roles in basic tourism operational activities at the natural sites they manage (e.g. providing transportation to the site, guiding services), and these should be effectively coordinated with local tour operators. Taking charge of these operational activities allows a high level of control and monitoring of tourism.
- International conservation schemes are applicable to island destinations, e.g. the EU Habitat Directive (Greece), or the Sustainable Tourism Zone of the Caribbean. These schemes can be a basis for national legislation, which is applied at site levels.
- Ecotourism needs enforcing control mechanisms and monitoring of eco-quality. This process should be conducted with the participation of all stakeholders involved, as it was clearly demonstrated in the presentations from Indonesia, the Caribbean and in the case of the Lake Victoria project in Tanzania.
- It is important to establish guidelines, and probably as a next step, to transform a list of optional guidelines into obligatory regulations.

- Poaching and illegal hunting are recurring problems at various islands; where law enforcement is made more difficult due to the remote locations and complicated access of some sites. An essential way, in which poaching could be tackled, is if local communities are involved in management or benefit financially from eco-tourism or protected area management activities (as it was demonstrated in the case of Cousin Island Special Reserve, among others.)
- Accommodation classification should include an ecolabel or eco-certification scheme in order to improve sustainability performance of accommodation facilities in ecotourism and provide consumers with reliable expectations and advice before booking.

Summit Theme C

Product development, marketing and promotion of ecotourism: fostering sustainable products and consumers

- The ecotourism product needs better definitions that can be better understood by the industry and consumers. Currently a number of products are referred as ecotourism confusing consumers/tourists, the tourism industry as well as policy makers. However, the most significant issue, beyond the debate on the terminology, is to ensure the preservation of natural resources.
- Serious market segmentation is required in order to match the best ecotourism products to the desires of the different market groups. Inevitably some tourists will have ecotourism attractions at the heart of their travel experience and decision making, whilst others will only deal with them marginally, as part of their sightseeing for example. It needs to be recognised that not all tourists are suitable for ecotourism products and this fact should be considered in product formulation and development.

- There are different perceptions of ecotourism in different generating countries. For example, the WTO research programme on North American and European countries as ecotourism generating markets demonstrated that there is a general acceptance of the definition of ecotourism, as defined for the purposes of this research, although the use of the term “ecotourism” is currently quite limited, especially in the European countries investigated. The ecotour operators investigated in Europe prefer other terms, like sustainable, responsible, environmental, ethical tourism, though they do not have quite the same meaning and do not cover the same area. Sustainable and responsible travel concerns the entire tourism industry, and ecotourism covers mainly travel to natural areas with a strong cultural component.
- Ecotourism contains education and interpretation elements. More serious ecotourists will seek to learn from nature, understand processes and developments and get involved in looking after endangered species or ecological activities. Others will vary from observing natural features to just having natural resources on the background of their destination/activities.
- Modern technology can enable islands to coordinate all contributors/stakeholders to communicate with customers, and develop differentiated tourism products. Communications are critical for island destinations for their ability to interact with their remote partners and consumers and therefore investment is required to improve communication skills and technology applied.
- Destination management systems need to integrate and coordinate the entire supply at the destination. There are currently few systems around the world that achieve their strategic objectives and that integrate all provisions to match the requirements of the marketplace. The new tourism promotional and information website of Seychelles, currently under development, is a good example of a strategic marketing approach in destination management.

-
- Some tour operators develop and control brands and they are accountable to their consumers. The TUI (a Germany-based tour operator) example demonstrated that a big tour operator can and should function with a high level of environmental analysis and monitoring combined with a range of initiatives and projects undertaken at each destination.
 - There is a strong need to coordinate all providers towards fulfilling customer expectations. This is particularly critical for tour operators who promote tourism products holistically and promise refunds to their customers in case the product fails to meet their requirements. TUI for example is working with governments and local authorities around the world to promote sustainability and environmental practices to ensure a quality tourism experience at destinations.
 - Inbound, as well as outbound tour operators need to work with destinations for developing appropriate actions recognising their social and ethical responsibilities. Inbound operators are often more critical for the preservation of eco-resources as they understand better the fragile elements of their local area and local culture. However, short-term financial gain is often competing with and working against long term sustainability and ecotourism concerns.
 - It may be beneficial to actively de-market particular places of ecological fragility and to discourage people from visiting them in some island destinations. However, visitors should not feel unwelcome to ecotourism areas but rather being encouraged to appreciate the delicacy of the regions of conservation and preservation.
 - Image building and education of both consumers and intermediaries is critical for the marketplace to appreciate the uniqueness of resources as well as the fragility of ecosystem. This is particularly critical for insular destinations and multi-destination regions.

Product development issues:

- Many island destinations need repositioning their tourism offer for ecotourism marketing: there is a need to develop more active forms of tourism, special interest tourism products. Environmental resources can play a critical part in this process and they can effectively differentiate tourism bundles. This would effectively contribute to the diversification of the tourism product.
- Innovative small-scale ecotourism activities, offering a wide range of nature experiences emphasizing the originality of each destination could be used as a long-term financing mechanism to establish and manage protected areas in small islands and coral atolls that are today unproductive and threatened, as it was presented in the case of Cosmoledo Atoll, Seychelles.
- Special tours in protected areas are effective options for confronting the problems of low demand for parks and protected areas, under the strategy of “use it or lose it”. High environmental quality must go together with high quality of hotels and other services.
- Some participants argued that “catch-and-release” sport fishing could be practised in protected marine areas, and it could provide important financial means for conservation.
- Yachting is a segment with high potential in ecotourism at SIDS and other islands. The British Virgin Islands example demonstrated that yachting can be combined with varied leisure and ecotourism activities. Yachting can be an environmentally friendly way of transport, it can be an attractive way of visiting coastal and marine ecotourism sites if properly regulated and managed, especially considering mooring and marina facilities. Being a small-scale activity and more dispersed (unlike some big cruisers) it generates less impacts on natural and socio-cultural environment. It can encourage local entrepreneurship. It has a scale of investment that is more accessible for local community members, compared to hotel facilities. Yachts can expand

accommodation capacities and provide complete services on board. Charging for mooring is an important way of revenue generating in yacht tourism.

- Local communities should be effectively involved in ecotourism product development, especially in defining how to portray cultural traditions of islands. These products should be designed and managed locally. There is a need to create small-scale entrepreneurship that would ensure authentic local attractions (e.g. traditional agricultural activities and products, handicrafts). And as a form of economic development through direct and indirect employment opportunities, with particular attention needed to support local indigenous people through educational opportunities if they wish to become involved in tourism.
- Interpretation of natural and cultural attractions was highlighted in the more general presentations aiming at drawing up general trends and guidelines, as well as in the case study presentations from an operational and practical point of view. Guides should be locals; they have a major role in interpretation. It is important to cooperate between individual guides and interpreters; a possibility can be the formation of networks and associations of guides.
- Work with local volunteer organisations and local institutions with knowledge about local cultural and natural history, to ensure content, is appropriate and accurate, as well as sensitively presented.
- Some specific ways of developing products that are based on cultural heritage were also highlighted:
 - Island culture can be effectively promoted through the creation of cultural festivities and events, that can serve a double purpose: maintain cultural traditions among local communities and create new tourist attractions (e.g. in the case of the Seychelles Creole Festival – promoting music and artist associations)

-
- Historical yachting in British Virgin Islands: chartering on traditional island sailboats, during sightseeing the captain explains boating traditions and history, use and building of boats
 - Create cultural villages: showcasing local cultures
 - Valorise and use in tourism local built patrimony, heritage
 - Create thematic projects, interpretation sites, e.g. around agricultural products and activities, and traditional environmental/land management practices, etc.
- Public relations activities and providing media coverage of environmental activities and achievements are important for awareness raising of both tourists and locals, they can also be effective marketing tools. Again, the role of government agencies is fundamental in providing support for and coordination of these activities, as it was demonstrated in the case of the Bahamas Architectural Design Competition.

Summit Theme D

Monitoring costs and benefits of ecotourism: ensuring equitable distribution among all stakeholders

Monitoring activities were highlighted, besides the specific cases, in most other presentations dealing with ecotourism planning and policy, demonstrating the critical need of monitoring from the beginning of the ecotourism planning and development process. There have been various approaches presented for monitoring, and involvement mechanisms for different stakeholder groups in tourism development and management activities. Islands are easier to monitor than most mainland destinations, given the well-defined delineation and boundaries of their area (e.g. in case of counting arrivals, departures).

- The development of sustainability indicators should be based on scientifically sound and objective calculations, related to political, development and conservation objectives, as it was demonstrated in the cases of the Balearic

islands, the Reunion, the WHO Healthy Tourism project in Fiji, and the Madagascar Andasibe-Mantadia National Park.

- A number of relatively simple and reliable indicators should support the monitoring and control of ecotourism planning and development programmes by an integrated approach at SIDS and other small islands, as it was indicated in several case studies presented at this Conference.
- A variety of indicators and indexes for the monitoring of costs and benefits of ecotourism were presented, as those proposed by WTO, and adapted to specific destinations. These indicators recognise that environmental, economic and social components have to be included in the measurement of ecotourism's costs and benefits in SIDS and other small islands.
- The following indicators, among others, were analysed in different presentations:
 - Amount of budget per capita allocated by governments for conservation and environmental management purposes
 - Percentage of the protected areas' surface in the country/region or island, including marine and terrestrial areas (in many SIDS and other islands it is above the world average)
 - Ratio of the number of tourists to the number of local residents
 - Evolution of the number of tourism enterprises
 - Number of tourism enterprises that posses an eco-label
 - Number of tourists per surface of protected areas
 - Number of rare species in ecosystems that are ecotourism destinations
- Health conditions of local populations in SIDS and other islands are strongly interrelated with environmental management and management of cultural and natural heritage. Ecotourism can be used to reduce the health-related impacts of tourism development and to promote the health, safety and well-being of local communities, their environment and its visitors by adequate

infrastructure and services, as it was demonstrated in the Fiji case study. Impact indicators of health-related issues are important monitoring tools in tourism development and management (e.g. food and water quality number of reported illnesses resulted from inadequate quality, etc.)

- Financial expectations from ecotourism in SIDS and other small islands should be connected to the scale of the proposed activities. Furthermore, in a sustainable development process, the scale of the proposed ecotourism activities should be compatible with the economic environment of the local communities. For example, the limits of financial benefits from ecotourism, relative to conventional sun-and-beach mass tourism should be explained to local communities when promoting ecotourism development. Island residents should not expect the same volume of revenues, as from conventional mass tourism, as was demonstrated in the case of some Greek islands. It is especially important if in the given islands conventional tourism has already been practised. Moreover, it is important to raise awareness on the social benefits, contribution to conservation that can be derived from ecotourism.
- Tourism enterprises must be encouraged to contribute to the sustainable use of natural resources, since, in the majority of cases, SIDS and other small islands have to confront with problems arising from the limited levels of both renewable and non-renewable resources. Payback mechanisms should be developed in ecotourism operations for nature conservation and environmental projects.
- Pricing is an issue, as consumers and tour operators are reluctant to pay higher prices. Strong opposition in introducing the ecotax in Majorca was partly a result of the reluctance of tour operators to accept that their customers should pay extra. They often operate in an extremely competitive environment and extra costs can make their product uncompetitive. On the other side, unrealistic/cheap prices are not sustainable. Without tangible economic benefit and payment for use and maintenance of public goods, tourism will continue to place economic burden on some island destinations rather than deliver

economic benefits. As a result, in the case of ecotaxes or other payback mechanism, for them to be acceptable to the private sector, one has to be mindful of two main issues:

1. Visitors and operators need to be assured that their contribution will effectively result in maintenance and protection of the assets they are enjoying/utilising.
 2. Payback initiatives should not be subject to political and media exploitation but objective measures to support the eco-enhancement and conservation
- One common reason for uncontrolled development in SIDS and other islands is the lack of funds and qualified personnel for the elaboration of development plans. However, there exist methods that do not require big investment in financial and human resources and can be carried out in a relatively short term. An example was provided in the case of Utila Island, Honduras, where the ecotourism plan was based on a vegetation map to evaluate the land use availability for different purposes, including ecotourism.
 - The main constraints in achieving the objectives of sustainable management of marine and coastal areas in SIDS and other small islands are related to the lack of financial resources. Tourism may be a potential solution for funding marine and coastal protected areas. The involvement of tourism operators is very important. Participation may change attitudes and approaches to protected area management, but still participation should be viewed as one of the available management tools. Participation should strengthen monitoring, education and self-regulation.
 - There is a strong need for fiscal and financial incentives and support for private sector to implement environmental measures, especially for small and medium enterprises. These incentives should be backed by policies and regulatory measures. Examples from the Seychelles are the formulation of an

investment promotion act, or making promotion expenditures on marketing of ecotourism and environmentally friendly products tax deductible.

- In many cases the total cost for the protection of the environment in ecotourism destinations may be higher than the expected financial benefits. In these cases, and provided that the fair distribution of the cost is ensured by the application of the “polluters pay principle”, and “user pays principle”, any remaining cost should be covered primary by the governments.
- Ecotourism has a huge potential to contribute to poverty alleviation and sustainable development in SIDS and other small islands, as it was demonstrated through cases of small-scale community tourism projects, funded by the Global Environment Facility, Small Grants Programme (GEF/SGP). Tourism activities in rural communities should be conceived as complementary to traditional economic activities. Local people should participate more as entrepreneurs and decision-makers in tourism and not only as employees as now is often the case. Small scale, locally owned tourism is considered the most appropriate means to achieve this, given that benefits could flow directly to the local populations. This often requires appropriate support and mentoring together with training opportunities.
- The effective integration of local communities and community-based organisations in the tourism chain can effectively contribute to an increase of the environmental and social sustainability of tourism. Communities, with a commitment to cultural and natural heritage protection through tourism, have a higher degree of dependency upon the local natural environment and thus a greater interest in preserving the natural resource base upon which tourism depends.
- An operational procedure that is be based on participatory appraisal monitoring and evaluation of ecotourism is the only way to a “win-win” case of ecotourism development in SIDS and other small islands.

Παράρτημα 3

Χρηματοδότηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων

Χρηματοδότηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων

Σε διεθνές επίπεδο τα οικοτουριστικά έργα χρηματοδοτούνται από τις εξής ομάδες χρηματοδοτικών πηγών:

- Διεθνείς και εθνικές αναπτυξιακές τράπεζες. Η χρηματοδότηση έχει συνήθως τη μορφή αναπτυξιακής βοήθειας
- Εμπορικές τράπεζες. Η χρηματοδότηση μπορεί να έχει πολλές μορφές, από χαμηλότοκα δάνεια έως κάλυψη μέρους της επένδυσης.
- Διεθνείς οργανισμοί. Η χρηματοδότηση έχει τη μορφή συμμετοχής στο κόστος της επένδυσης με διάφορα ποσοστά.
- Προγράμματα της κεντρικής κυβέρνησης
- Προγράμματα της τοπικής αυτοδιοίκησης
- Αυτοχρηματοδότηση
- Συνεταιριστικά δάνεια

Στην Ελλάδα η χρηματοδότηση έργων οικοτουρισμού έχει βασισθεί έως σήμερα στις εξής χρηματοδοτικές πηγές:

- Προγράμματα της ΕΕ. (LIFE, PHARE, INTEREG)
- Κοινοτικές πρωτοβουλίες (LEADER)
- Αυτοχρηματοδότηση (περιορισμένα παραδείγματα)
- Τα προγράμματα αγροτουρισμού του Υπουργείου Γεωργίας
- Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον

Η χρηματοδότηση των δράσεων που προτείνονται στην παρούσα μελέτη μπορεί να στηριχθεί σε ένα σύνολο χρηματοδοτικών μέσων.

- **Εθνικά και κοινοτικά προγράμματα.**
 - ο Το κοινοτικό πρόγραμμα LIFE-ENVIRONMENT προβλέπει κατηγορία δράσεων για τον τουρισμό. ζητούμενο είναι υιοθέτηση

καινοτόμων ιδεών για την προώθηση του τουρισμού. Το έργο LIFE-ENVIRONMENT πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τις περιπτώσεις χρηματοδότησης επιχειρηματικών δράσεων στον τομέα του οικοτουρισμού. Στην περίπτωση όπου οι οικοτουριστικές δράσεις προβλέπονται για περιοχές του δικτύου Natura 2002, προσφορότερο είναι το πρόγραμμα LIFE-NATURE. Διευκρινίζετε ότι το πρόγραμμα LIFE-NATURE χρηματοδοτεί δράσεις οικοτουρισμού μόνο κατά συμπληρωματικό τρόπο, και μόνο εάν αυτές αναγνωρίζονται ως απαραίτητες για τη διατήρηση της φύσης.

- ο LEADER PLUS. Εκτιμάται ότι η έναρξη της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER PLUS, θα απελευθερώσει κονδύλια τα οποία θα μπορούν να κατευθυνθούν σε προγράμματα οικοτουρισμού.
- ο Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης. Στον άξονα προτεραιότητας 5 του Ε.Π.ΑΝ (Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος – Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού) περιλαμβάνει ειδικό μέτρο για τον εναλλακτικό τουρισμό. (Μέτρο 5.2: Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού - Τουριστικά αγκυροβόλια).
- ο Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης. Το μέτρο 7.9 (Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων), χρηματοδοτεί μεταξύ άλλων: επενδύσεις ήπιας μορφής που αυξάνουν την επισκεψιμότητα της περιοχής της υπαίθρου και την επέκταση της τουριστικής περιόδου (εναλλακτικές μορφές τουρισμού)
- ο Επενδύσεις του κανονισμού 950/97. Ο κανονισμός αφορά επενδύσεις αγροτουρισμού και αγροβιοτεχνίας. Πολλές οικοτουριστικές δραστηριότητες έχουν άμεση σχέση με τον αγροτουρισμό.
- ο Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον μπορεί να χρηματοδοτήσει οικοτουριστικές δραστηριότητες μέσω του Μέρους 8.1. (Προστασία και διαχείριση βιοτόπων – οικοτόπων, προστασία ειδών, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους). Όσον αφορά τις δράσεις που έχουν σχέση με τον οικοτουρισμό, το μέτρο εφαρμόζεται μόνο σε περιοχές του Καταλόγου Natura 2000 και είναι: μελέτες διαχείρισης και διακίνησης επισκεπτών, κέντρα και περίπτερα πληροφόρησης, διαχείριση της κίνησης (π.χ. οργάνωση χώρων στάθμευσης,

αποκατάσταση υφιστάμενων οδών πρόσβασης), διαδρομές ερμηνείας περιβάλλοντος και μονοπάτια, καθώς και έκδοση υλικού ενημέρωσης επισκεπτών και οργάνωση προγραμμάτων ξενάγησης.

- **Αυτοχρηματοδότηση.** Οι οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι συνήθως μικρής κλίμακας και δεν απαιτούν μεγάλη επένδυση κεφαλαίων. Η αυτοχρηματοδότηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να διερευνηθεί αρκετά καθώς αποτελεί παράγοντα που μπορεί να υποστηρίξει τη βιωσιμότητα των οικοτουριστικών δράσεων
- **Συνεργασία με τραπεζικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.** Η χρηματοδότηση οικοτουριστικών επενδύσεων από τις τράπεζες αποτελεί νέα ιδέα για την Ελλάδα. Η διεθνής πείρα έχει να προσφέρει παραδείγματα χρηματοδότησης οικοτουριστικών επενδύσεων από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Θα πρέπει οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης να δοκιμάσουν τις δυνατότητες λειτουργίας αυτού του τρόπου χρηματοδότησης.